

KRÁSNA

01

2024

OSTRAVA

BULLETIN OKRAŠLOVACÍHO SPOLKU ZA KRÁSNOU OSTRAVU

ROČNÍK XII.

EDITORIAL

Milí čtenáři,

v rukou držíte letní vydání 12. ročníku bulletinu Krásná Ostrava. V jeho první části se vracíme k mimořádnému úspěchu Ostravy na poli moderní architektury – konverzi ostravských jatek, jež se v dubnu probjovala do finále prestižní evropské architektonické soutěže, Ceny Miese van der Rohe. Jde totiž o jedinou českou stavbu v historii soutěže, která se dostala mezi pět finalistů. K přiběhu záchranu ostravských jatek se vrací Martina Mertová, akcentuje přítom roli aktivní veřejnosti. Radost z fantastického úspěchu bohužel ředí aktuální situace kolem vedlejšího Bauhausu, kde také sídlí část galerie PLATO. Rada města se rozhodla prostor, který se stal významným komunitním místem, k 1. 7. 2024 uzavřít, zdemolovat a na místě vysadit trávník, aniž by měla konkrétní záměr, co s územím dál. Upřednostňují politici pár let vybydlené nemísto a proluku před smysluplným kulturním a svobodným prostorem pro komunitu? Vývoj jednání se zastupiteli a aktivity iniciativy Bauhaus končit nemusí pro náš časopis shrnuje Ilona Rozehnalová.

Romana Rosová a Martin Strakoš vás seznámí s historií vily Františka Grossmanna, která byla

na jaře otevřena po rozsáhlé rekonstrukci. Pozornost věnujeme i dvěma významným výročí. Letos uplynulo 100 let od vzniku tzv. Velké Ostravy a v textu Lukáše Gliniarczyka se můžete dočíst, že to nebyl akt úplně hladký. O lokálních tratích se pak dozvíte více v textu věnovaném 130 letům historie veřejné hromadné dopravy na Ostravsku, v recenzi na knihu *Kam všude vedly koleje* a v článku o pamětním místě na zaniklou tramvajovou dráhu ve Vítkovicích.

Prostor věnujeme také fotografii. V prvním dílu seriálu *Ostrava v čase* se můžete seznámit s fotografem Petrem Sikulou. Nabízíme také reflexi knihy Ondřeje Durczaka *Vzhůru do dolů!*, jež představuje fotografie mapující průmyslové a kulturní dědictví uhelného hornictví ostravsko-karvinského revíru.

Závěr tohoto čísla Krásné Ostravy patří vzpomínce na herce a hudebníka Norberta Lichého, který nás na začátku tohoto roku nečekaně opustil.

Za redakci Krásné Ostravy vám přeje krásné, a pokud možno ničím nezkalené léto Monika Horskáková

JE VEŘEJNOST KAŽDÝ A NIKDO?

MARTINA MERTO VÁ

Bývalá ostravská jatka, dnes PLATO jako PLATforma pro současné umění Ostravy nebo také jednoduše městská galerie, přitahují očekávatelnou pozornost na stránkách médií a časopisů a sklízí architektonické ceny (nejnověji se jatka dostala do finále prestižní evropské architektonické ceny Mies van der Rohe, což je historický úspěch ČR – je to poprvé za historii ceny, kdy se česká stavba probjovala mezi pět finalistů – poznámka redakce). Dílčí kritické výhrady se objevují – nepřebíjí koncept památky, je třeba retušovat nové cihly,

je rekonstrukce udržitelná? Zdá se však, že zatím převažují superlativy, nebo přinejmenším slova uznání.¹

O zaznamenávání příběhu jatek, industriální památky z konce 19. a počátku 20. století, se stará také jeden z jeho hlavních aktérů. Mám na mysli „aktivní veřejnost“, jejíž důležité role si v *Hospodářských novinách* všimla už Simona Janíková.² Co, nebo kdo je ona aktivní veřejnost, kolik hlav čítá a co všechno zmůže? V proaktivních i retro-

1 ZIKMUND, Jan a POTÚČEK, Jakub. Kunsthalle versus PLATO. *ArtAntiques* [online]. říjen 2022 [cit. 2023-01-05]. Dostupné z: <https://www.artantiques.cz/kunsthalle-versus-plato>; RUDORFER, Vojtěch. Jatka!!!. *ERA21*. 2022, č. 6, s. 18–19; HALFAR, Jiří a STEJSKALÍK, Jiří. V zajetí konceptu. *ERA21*. 2022, č. 6, s. 19; ŠMÍDEK, Petr. Konverze ostravských městských jatek na galerii Plato. *Beton*. 2022, roč. XVIII, č. 4 s. 18–23.

2 JANÍKOVÁ, Simona. Ostravské umění v jatkách: Co dokáže aktivní veřejnost. *Hospodářské noviny* [online]. 2. 12. 2022 [cit. 2023-01-05]. Dostupné z <https://vikend.hn.cz/c1-67144570-ostravske-umeni-v-jatkach-co-dokaze-aktivni-verejnost>.

spektivních komentářích v regionálním i celostátní tisku³ figuruje pár jmen spjatých s kulturními platformami Antikvariátem a klubem Fiducia, okrašlovacím spolkem Za krásnou Ostravu a zaniklým spolkem Za starou Ostravu. Poučené texty mapují dějiny areálu pro bourání a chlazení masa ve vnitřní periferii Ostravy, s důrazem na neblahý vývoj v éře socialismu i porevolučního neoliberalismu. Jedna ne-péče střídal druhou ne-péči.

Památková péče teprve v 80. letech sbírala odvalu vyslovit nahlas, že industriální dědictví rovněž patří do její agendy. Budova chladírny s charakteristickou věžicí se přičiněním ostravského specialisty Miloše Matěje stala památkou v roce 1987. To už byl celek ve správě technických služeb značně zchátralý. O sedm let později čili v novém společenském režimu, ale podle starého zákona o památkové péči, se památkou stala i budova vepřové porážky. Institucionalizace památky proběhla, evidencí a dokumentací však také „státní“ památková péče skončila. V roce 1993 musela být z chladírny pro havarijný stav snesena charakteristická věžička vodárny.

Příslibem záchrany jatek se stala nadnárodní firma Bauhaus, která je v roce 1994 kupuje i s přílehájcími pozemky. Buduje na nich velkoplošný parking pro velkoplošnou prodejnu. Stavba, která díky nedávnému zabydlení galerií PLATO sice vzrostla na ceně, v sobě nezapře typické „devadesátky“ – západoevropskou montovanou post-postmodernu. To, co se běžně stavělo v suburbii, však v Ostravě vyrostlo v centru města. Dle principu urvat z města, co se dá, se významně posílila vnitřní periferie. Bauhaus a zástupci města, kteří projekt novostavby hobbymarketu prosazovali,

se zavázali k rekonstrukci přilehlé památky jatek. Slibem nezarmoutíš – v kupní smlouvě uzavřené s městem se o podobném závazku psalo jen velmi vágně čili nevymahatelně (ve smlouvě závazek opravy jatek chybí – poznámka redakce).

V roce 1999 se kolem památky objevil plot, v roce 2005 se zřítla střecha v jedné z chráněných hal. Poučená veřejnost přestává být lhostejná. V jedné z archivních scén videodokumentu⁴ popisuje neutěšenou kondici památky zapálený mladý aktivista. Není to nikdo jiný než dnešní přední historik ostravské architektury Martin Strakoš. Jemu i kolegům, zejména Iloně Rozehnalové, zakladatelce nezávislého klubu Fiducia, už je jasné, že nestačí jen nadávat. Začínají jednat, protestovat, organizují happeningy, a co je podstatné, posilují komunikaci s městem. Motivace ochránářská se šťastně protíná s živou kulturní scénou Ostravy, která po desetiletí volá po vlastní Kunsthalle. Výtvárnici Michal Kalhous a Jiří Surůvka v roce 2004 odhalují poprvé její symbolický základní kámen. V roce 2006 sdružení Za starou Ostravu zahájilo protestní kampaň Bojkotuj Bauhaus – šance pro jatka! Pošramocená pověst švýcarského řetězce, který nakonec v Ostravě balí kufry, je novou příležitostí pro město. Ostrava se navzdory neúspěšné kandidatuře na Evropské město kultury v roce 2010 (šlo o kandidaturu Evropské město kultury 2015, jež proběhla v roce 2010 – pozn. redakce) nese na vlně pozvolně rostoucího sebevědomí. V roce 2015 se titulem pyšnila Plzeň, ale moravskoslezská metropole nezatrpkla, otřepala se a pochopila, že se o sebe musí začít starat sama. Reprezentantem této změny se stal v roce 2014 nově zvolený schopný primátor Tomáš Macura, který napříč voličským spektrem obhájil své kroky

3 STRAKOŠ, Martin. Jatka v Ostravě. *Architekt*. 1998, roč. XLIV, č. 12, s. 50–52; TÝŽ. Bojkotuj Bauhaus: šance pro jatka!. A2 [online] 2006, č. 11 [cit. 2023-01-05]. Dostupné z: <https://www.advojka.cz/archiv/2006/11/bojkotuj-bauhaus-sance-pro-jatka/>; Okrášlení městských jatek. *Krásná Ostrava*. 2015, roč. 3, č. 4, s. 1–2; ROZEHNALOVÁ, Ilona. Kauza Městské jatky. *Krásná Ostrava*. 2015, roč. 3, č. 4, s. 13; TÁŽ. Městská galerie v jatkách – sen, který se může splnit. *Krásná Ostrava*. 2016, roč. 4, č. 3, s. 20–22; HALFAROVÁ, Hana. Vývoj městské galerie v Ostravě Po roce 1989. *Krásná Ostrava*. 2017, roč. 5, č. 2, č. 3, s. 16–17; VITOULOVÁ, Milena. O architektonické soutěži „Konverze budovy bývalých jatek Pro účely galerie Plato“. *Krásná Ostrava*, 2017, roč. 5, č. 2, s. 14–15.

4 *Ostravské kulturní stopy – Příběh městských jatek a kunsthalle* [dokumentární film]. Režie Monika Horskáková, 2022. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=LbjXVISP5NU>.

ve třech funkčních obdobích. Za něj se například začalo architektonicky soutěžit, vznikl progresivní Městský ateliér prostorového plánování a architektury (MAPPA) a co víc, začalo se naslouchat „skupinkám aktivistů“, v jiných městech povětšinou dehonestovaných na brzdy pokroku a rozvoje. „Pak nám ale došel ten potenciál. Zachráníme historickou budovu, po čemž tady byla desetiletí společenská poptávka, a hobbymarket je jednoduchá konstrukce, takže po jejím zbourání máme lukrativní pozemky v centru města s poměrně velkou perspektivní hodnotou,“ uvažuje o území s jatkami Macura. Město pozemky i jatka kupuje v roce 2015 za dvojnásobek ceny, za kterou je před dvaceti lety prodalo.

K nebyvalé synergii kulturního undergroundu s úředníky z radnice se přidává na pozici uměleckého šéfa nově zřízené městské kunsthalle Marek Pokorný, bývalý ředitel brněnské galerie. Po váhavých krocích a ošlapávání ostravského terénu a nýtů ve vítkovickém Gongu sbírá dvakrát nebyvalou odvahu. Poprvé, když přichází s neotřelým

programem etablující se galerie PLATO přímo v opuštěném hobbymarketu Bauhaus, podruhé, když kývne na rady „poučené veřejnosti“ pustit se rovnou do bývalých jatek.

Aktivisté se opět ve svých neplacených desítkách člověkohodin postarají o větší prestiž celé akce. Pohlídají regulérní architektonickou soutěž, do které se městu nechtělo. Ve spolupráci s Českou komorou architektů soutěž připravuje Ludvík Grym, nezávislá porota je obsazena suverénními jmény Ivan Reimann, Pavel Kaňák, Pavla Melková, Zdeněk Fránek. Mezi experty komise figuruje nám již známé jméno Martin Strakoš, tentokrát již v národním dresu Památkového ústavu. Společně s Romanou Rosovou se postaral také o stavebně-historický průzkum.

Tento moment si jistě zaslouží malou vsuvku. Ptali jsme se na začátku, kolik hlav má a co zmůže aktivní veřejnost. Už víme, že ta „ostravská jateční“ má hlav sotva co sedmihlavá saň, ale že je to zvíře silné a houževnaté. Umí skvěle měnit roli

outsiderů na insidery a naopak – vždy bezúplatně čili bez morálních poklesků, které hrozí samozvaným posudkářům, placeným (jak jinak) investory. Zahraniční ochránářské koncepce, které nesměle pronikají na naše území, operují s pojmem experimentální památkové péče.⁵ Jednou z jejích nezbytných složek, jak je sumarizuje teoretik památkové péče Jorge Otero-Pailos z Kolumbijské univerzity, je „tvůrčí aktér“, v jehož pojetí však není objekt památkové péče nahlížen jako izolovaná entita, ale jako „rozšířený objekt, který participuje na celé řadě environmentálních, sociálních, časových a autorských vztahů“. Takový památkář musí nutně umět zhodnotit aktuální stav a určit klíčové hodnoty chráněného objektu, ale umí si také představit experimenty a alternativy, které jsou proveditelné, ale současně překračují zaběhané institucionalizované přístupy. K svobodnému nakládání s „procesem prodlužování zániku památky“, slovy Otero-Pailose, se dopracovává právě i mírou vlastní zkušenosti a určením priorit, za něž bylo třeba bojovat. Soutěž zase pomáhá rozrůznit často jednosměrné památkářské pohledy.

V květnu 2017 byla v bývalém Bauhausu otevřena výstava soutěžních návrhů. Z devíti návrhů, které postoupily do prvního kola, vyhrává první pozici Petr Hájek, druhé místo Zero Zero a třetí KWK Promes architekta Roberta Konieczného z Katovic, který po smluvních tahanicích města s Petrem Hájkem nakonec zakázku přijímá. Jeho návrh spočívá v propojení původně izolovaných

budov, takže část exteriérů konvertuje na interiéry. Ústřední komunikační prostor s novým schodištěm přenáší identitu památky dovnitř, je všudypřítomná. Patina na cihlách zůstává, dokonce se jí přizpůsobují i nové doplňky, které je třeba *zestařit*. Na první pohled upoutají nové vstupy do objektu, technicistní libůstka, která symbolicky hýbá celou historií objektu, jeho bytelnými zdmi proděravělými bolavými etapami jeho života. Koniecny bývalým ranám dává proteticky přesné záplaty, stejně se chová v případě nové protězy – dostavby části areálu, která musela být ze statických důvodů stržena.

Zvolený mimetický princip – v případě patinovaných cihel doslovný, v případě otočných dveří a dostavby provokativně rafinovaný pastiš – se neslučuje s běžnou „památkářinou“. Ostravští památkáři (ti institucionální i ti aktivističtí) ve svém přístupu však už aplikují experimentální péči v praxi. Nechávací si nadhled nad věcí, pozorují jednu z cest. Oprošťují se od ideálu optimálních řešení, a naopak pokračují v dialogu. Otero-Pailovskou „*estetizaci konce památky*“ nechávají plně v rukách nového autora. Ten na nějaký krátký čas převrstvuje autory původní a památkář v pozici aktéra-hybatele, bez něhož by konec památky byl jistě završen, zůstává pozorovatelem. Aktivní veřejnost, zdá se, v Ostravě nejsou *všichni a nikdo*, ta místní umí vyvolat kulturní reakci s pozoruhodnými výsledky. Díky ní se můžeme těšit z lepších časů Ostravy.

Článek je nezkrácenou verzí textu publikovaného v časopise *Stavba* 1/2023.

5 MELKOVÁ, Pavla (ed.) a OTERO-PAILOS, Jorge. *Živá památka*. Praha: Institut plánování a rozvoje hl. m. Prahy, 2022.

EVROPSKÝ VÝZNAM GALERIE PLATO

OSAMU OKAMURA

Ostravská jatka se v dubnu probjovala do finále prestižní evropské architektonické soutěže, Ceny Miese van der Rohe. Jde o historický úspěch jak pro Ostravu, tak pro celou ČR – jatka jsou jedinou českou stavbou v historii soutěže, která se dostala mezi jejich 5 finalistů.

Více si o nominaci jatek a samotné ceně přečtete v nominačním textu architekta Osamu Okamury.

Skutečně evropský rozměr dodává ostravské městské galerii PLATO nejen její mezinárodní výstavní program, ale také přeshraniční polský architekt Robert Konieczny, který je autorem vítězného soutěžního projektu a jeho realizace.

Čtyři desetiletí úsilí ostravských občanských a kulturních iniciativ o založení městské galerie současného umění – Kunsthalle – vyvrcholilo před pěti lety odkoupením zchátralého průmyslového areálu městských jatek od soukromého vlastníka. Objekt byl citlivě očištěn, zcela zničené prvky fasád z kamenného zdiva byly obnoveny a doplněny. Obě původní haly byly propojeny společnou

centrální „ulicí“, ze které se vstupuje do všech pěti výstavních sálů nabízejících různé charakteristiky výstavního prostředí. Otvory, které byly necitlivě vyřezány do fasády při dřívějším druhotném využití objektu jako technického dvora a garáží, jsou nově řešeny jako moderní otvíravé prvky – otočné části fasády – které umožňují různé varianty propojení interiéru galerie s veřejným prostorem a okolní dešťovou zahradou.

Městská galerie PLATO se stává klíčovým prvkem revitalizace celé původně průmyslové, k železnici přiléhající části města, ve které má v krátké době vzniknout řada dalších obytných budov a pracovních příležitostí. Díky nezměrnému úsilí místních občanských iniciativ a také díky úspěšné realizaci architektonické soutěže bylo možné nechat tuto industriální perlu znovu zazářit, jako nové centrum umělecké diskuse o ekologii, feminismu a sociální spravedlnosti ve městě, které teprve nyní nachází svou moderní postindustriální identitu.

Cena Evropské unie za současnou architekturu – Cena Miese van der Rohe (European Union Prize for Contemporary Architecture – Mies van der

Rohe Award) je ocenění v oblasti současné architektury, které jednou za dva roky udělují Evropská komise a španělská Nadace Miese van der Rohe, sídlící v Barceloně. Cena byla založena v roce 1987, od té doby byla udělena již sedmnáctkrát. Téměř bezvýhradně šlo o veřejné stavby financované z veřejného rozpočtu: novostavby galerií, muzeí, stadionů, letištních, nádražních a dopravních terminálů, knihoven, ambasád, opery nebo koncertních sálů. V posledních ročnících se však dostává do popředí zvýšený zájem o konverze historických objektů a také o bydlení, s jehož nedostupností se Evropa potýká.

Do soutěže mohou být nominovány stavby postavené v posledním dvouletém období na území zemí Evropské unie a vyprojektované Evropany. Nominace předkládají vyzvaní nezávislí odborníci, národní komory architektů a poradní výbor Ceny a poté je vyhodnotí mezinárodní odborná porota, která je vždy nově jmenována. Pět prací v posledním kole porota osobně navštíví a vybere z nich vítěze ceny. Také jmenuje vítěze kategorie Nastupující architekt (Emerging Architect).

Žádná stavba na českém území ani od českých architektů zatím nezískala hlavní cenu a ani se nedostala mezi poledních pět finalistů. Do užšího výběru třiceti nejlepších staveb se dostaly v roce 1996 brněnská budova Investiční a poštovní banky architektů Gustava Křivinky a Aleše Buriana, v roce 2001 pražské Muzo Centrum studia D3A, v roce 2003 pěší cesta Jelením příkopem od Josefa Pleskota a Palác Euro studia DaM, v roce 2005 klášter Nový Dvůr britského architekta Johna Pawsona, v roce 2009 vila v Černošicích slovenských architektů Jána Studeného a Martina Vojty a v roce 2022 revitalizace pražské náplavky architekta Petra Jandy. Letošní postup rekonstrukce historické budovy bývalých jatek pro účely galerie PLATO architektů z KWK Promes Roberta Konieczného mezi pět finalistů je tak pro Česko historickým úspěchem.

MIES VAN DER OSTRAVA ANEB BAUHAUS KONČIT NEMUSÍ

ILONA ROZEHNALOVÁ

„Můj názor je, aby se to zbouralo, postavil se tam parkovací dům se dvěma podzemními podlažími a vyřešil by se tak problém s parkováním v této lokalitě. Zvenku bych ho udělal klidně tak, aby vypadal stejně jako ta původní jatka.“

Občan v internetové diskuzi

„Když město kupovalo jatka od společnosti Bauhaus, patřil jsem ke kritikům. To nebyl povedený obchod. Teď jsem překvapen, že se město pouští do architektonických soutěží. My jsme se tomu raději vyhýbali, třeba na Nové Karolině, to aby měli investoři větší prostor.“

Politik Lumír Palyza na ostravském zastupitelstvu

Citace, které jste si právě přečetli, jsou reálnými názory ostravských občanů a politiků z roku 2016. Osm let poté vám zřejmě připadají jako anachronismus, vzhledem k tomu, že se Ostravě jako jedinému českému městu podařilo díky zachráněnému komplexu jatek postoupit do finále nejprestižnější evropské architektonické soutěže Mies van der Rohe. Ve své době šlo ale o velmi rozšířené názory – vidíme na nich, jak

složitá a trnitá byla cesta Ostravy k tomuto fenomenálnímu úspěchu, kterého jsme dosáhli nejen díky ukázkové konverzi jatek právě na základě architektonické soutěže, ale také díky poskytnutí prostor mezinárodně oceňované městské galerii PLATO. Společná energie památkářů, politiků, architektů, galerie a občanské společnosti vedla k tomu, že se dnes jako jediné české město za celou historii soutěže můžeme pyšnit tím, že jsme postoupili do jejího finále. Takový úspěch nečekal nikdo z nás. Ostrava se díky tomu zviditelní na mapě Evropy a dostane se do hledáčku turistů, zaměřených nejen na architekturu. Především ale může být tento nečekaný a pro Ostravu a Českou republiku mimořádný úspěch do budoucna tím, co pomůže politikům a veřejnosti pochopit, že se pečlivá příprava, vzájemná otevřenost a důvěra, jež vede ke společné energii a spolupráci všech zainteresovaných, vyplatí.

Optimismus, který mi do žil nalil postup jatek do finále „architektonického Oscara“, ovšem aktuálně kalí diskuse o budoucnosti Bauhausu, který se nachází hned vedle jatek a provozuje jej také galerie PLATO. Je mi líto, že se nedaří najít společnou řeč ve chvíli, kdy na jatkách vidíme, že promy-

▲ PLATO-Bauhaus, 2023

▲ PLATO-Bauhaus, 2019

◀ PLATO-Bauhaus, 2023

▲ PLATO-Bauhaus, 2022

▲ PLATO-Bauhaus, 2018

šlené kroky a spolupráce mají význam i výsledek. Ukázalo se, že současné aktivity v Bauhausu mají velkou podporu jak místních mladých lidí, tak významných českých odborníků a umělců. Petici za zachování Bauhausu do doby, než budeme znát konkrétní záměr pro místo, podepsalo za měsíc neuvěřitelných 2500 lidí. Podporu zachování Bauhausu v posledních měsících vyjádřily i profesní spolky zaměřené na architekturu, včetně těch nejznámějších, jako je spolek Kruh nebo 4AM Fórum pro architekturu a média. Jeden z nejvýznamnějších českých historiků umění Rostislav Švácha pak hovoří o Ostravě v souvislosti se současnými aktivitami v Bauhausu jako o průkopníkovi a vynikajícím příkladu pro ostatní města, jak revitalizovat brownfield a smysluplně využít opuštěný hobbymarket.

Synergie ostravských jatek a Bauhausu, díky které je nyní Ostrava odborníky vnímána jako jedinečný příklad revitalizace v rámci ČR a unikátní kulturní místo, je pro Ostravu klíčová. Je škoda, že se jí ostravští politici bez ohledu na zpětnou vazbu, kterou dostávají, chtějí vzdát ve prospěch bourání a proluky. A to ve chvíli, kdy ještě neznáme výsledek urbanistické soutěže, jež bude na tuto lokalitu vypsaná nejdříve na konci roku 2024, přičemž trend v zahraničí je „zachovat a nebourat“, dokud to není nutné. Bauhaus je navíc možné zachovat za nízkou cenu – provozní náklady činí 3 miliony ročně (město podporuje podobně velké Trojhalí dotací ve výši 5 milionů ročně), opravy skleněných výloh by byly mnohem levnější než demolice. Na sociálních sítích a na zastupitelstvu diskutovaná varianta, že by Bauhaus mohl provozovat nějaký spolek, je podle mě nereálná, už jen z toho důvodu, že žádný spolek nemůže tak narychlo sehnat 1,5 milionu, aby mohl Bauhaus provozovat od července 2024 (letos už není možnost téměř žádných dotačních řízení). Kdyby město spolku chtělo dát na letošní rok dotaci, je pak otázkou, proč ji nedá přímo galerii PLATO, a proč Bauhaus tím pádem nepokračuje dál tak jako dosud? Zásadní argument ve prospěch současného modelu,

kdy Bauhaus provozuje PLATO, je ten, že kdyby provozoval Bauhaus někdo jiný než PLATO, bude provoz Bauhausu stát mnohem víc než 3 miliony ročně. Nyní se spojením s PLATO významně ušetří za personál – Bauhaus má s PLATO společného technika, účetní, marketing, PR atd. Pokud by měl Bauhaus provozovat nějaký spolek, budou roční náklady minimálně o 2 miliony vyšší. Problémem také je, že v Bauhausu nebude žádné vybavení, které tam PLATO již má. To jsou další nemalé náklady, které by musel spolek vynaložit, kromě těch provozních.

Nejjednodušší a systémové je tedy podle mého názoru dát PLATO letos 1,5 milionu a zachovat v Bauhausu současný provoz. Na rok 2025 se dá vyjednávat o financování s krajem, případně řešit nějaká dotační řízení či sponzoring na rok 2025. Město má řadu možností, jak toto vyřešit, navíc nejde o žádnou vysokou částku – podpora Bauhausu je především otázkou priorit. Komunitní místa v Ostravě fatálně chybí, což je v analýze ke Strategickému plánu města Ostravy zmíněno na několika místech. Město by se mělo snažit naplňovat vizi, jakou si schválilo, a komunitní místa jsou jednou z priorit. Za Bauhaus zatím město nemá náhradu, takže peníze investované do jeho udržení do doby, než bude konkrétní plán pro předemětné území, není zmařenou investicí, nýbrž právě naopak.

Je škoda, že chce vedení města na klíčové lokalitě dalších několik let vytvářet periferii a prázdné místo, přestože je možné a cenově přijatelné objekt zachovat se smysluplnou a potřebnou náplní do doby, než budeme mít konkrétní plán.

Takových nemíst, jaké vznikne demolicí Bauhausu s následným vyšetím trávy, máme v historickém centru Ostravy už celou řadu, ať už se jedná o několik proluk nedaleko Bauhausu na Česko-bratrské ulici, proluku na Masarykově náměstí, proluku po bývalé květinové síni nebo po Vojance (jen v bezprostředním okolí jatek se v současné

▲ PLATO-Bauhaus, workshopy pro děti

době nachází neuvěřitelných 29 proluk). Správce webu Historická Ostrava Lukáš Gliniarczyk pro nás připravil interaktivní mapu proluk v okolí jatek, podívat se na ni můžete zde: https://www.google.com/maps/d/u/0/viewer?mid=12DvCuj-gJa-MBfu8FoJ6ldcysbl_Ua3k&ll=49.83639468520455%2C18.278692805140693&z=17.

Žádná z těchto proluk není pozitivní vizitkou města, na rozdíl od Bauhausu, který se stal v rámci ČR oceňovaným příkladem, funkčním komunitním prostorem s velkou podporou umělecké obce a kulturní veřejnosti.

Přestože zastupitelé města mají k dispozici odborné dokumenty a vyjádření ukazující, že v případě Bauhausu jde o jedinečné oživení brownfieldu v rámci ČR a provoz PLATO-Bauhaus je v porovnání s podobnými místy levný, opakovaně na lednovém a následně na květnovém zastupitelstvu města Ostravy rozhodli o tom, že aktivity budou ukončeny již k 1. 7. 2024 bez adekvátní náhrady komunitám a bez konkrétního časového harmonogramu, který by ukázal, jak bude s místem od uvedeného data naloženo.

Rozhodnutí města Bauhaus zbořit už letos a vzniklé místo pouze zatravnit považují, vzhledem k tomu, že neexistuje konkrétní plán a že se objekt nachází vedle oceňovaných jatek, za nesyntetické. Především proto, že může citelně ohrozit lokalitu kolem jatek a vytvořit tam periferii. Zároveň se tímto rozhodnutím zbytečně a zatím bez adekvátní náhrady zruší funkční komunitní místo, jehož provoz je levný a potřebný (jak už bylo zmíněno výše, Ostrava má dle analýzy ke strategickému plánu dlouhodobě nedostatky komunitních míst).

Diskuse o této problematice se vedou od října 2023, kdy se veřejnost na základě dotazu opozice dozvěděla o do té doby veřejně nekomunikovaném rozhodnutí Rady města kulturní aktivity v Bauhausu k 30. 6. 2024 zrušit. Říjnová diskuse

zastupitelů byla kvůli tomu, že se téma dostatečně nediskutovalo před rozhodnutím, poměrně bouřlivá, zejména proto, že ze strany některých politiků zazněla tvrzení, že „jde o aktivity pro nižší desítky lidí a je otázkou, zda si takový prostor tyto menšiny zaslouží“. Také padlo tvrzení, že ponechání Bauhausu galerii PLATO pro kulturní účely ve chvíli, kdy se přestěhovala do opravených jatek, je „jakýmsi nešvarem“.

Jelikož kulturní aktivity v Bauhausu považují, stejně jako řada odborníků i umělců, za mimořádné v rámci celé ČR a diskuse na říjnovém zastupitelstvu mě argumenty, jimiž politici své rozhodnutí zdůvodňovali, zaskočila, absolvovala jsem od října do prosince 2023 několik jednání na toto téma, mimo jiné s primátorem města Ostravy, náměstkyněmi pro kulturu, školství a strategii a dalšími politiky. Protože vedení města trvalo na uzavření Bauhausu a zboření objektu, oslovila jsem v lednu zastupitele města Ostravy dopisem, aby aktivity v Bauhausu zachovali do doby, než bude konkrétní plán pro dané místo. Vystoupila jsem také na lednovém zastupitelstvu s prosbou, aby zastupitelé hlasovali o zachování aktivit v Bauhausu do doby, než bude znám konkrétní záměr pro toto místo. Po poměrně obsáhlé diskusi, ve které mimo jiné ze strany vedení města zaznělo, že „Paní Rozehnalová je prakticky jediný člověk, který se za aktivity postavil“, se v následném hlasování o mém návrhu většina zastupitelů zdržela, což znamená, že návrh neprošel.

To, že Bauhaus má celostátní renomé a je i v zahraničí vnímán jako jedinečné místo, je v kulturní komunitě dostatečně známo. V únoru 2024 jsem proto spolu s dalšími třemi členy založila iniciativu Bauhaus končit nemusí!!! a spustili jsme petici, abychom zastupitelům ukázali, že Bauhaus podporuje celá řada lidí, včetně významných osobností české kultury. Petici za necelý měsíc podepsalo neuvěřitelných 2500 lidí, včetně řady umělců a odborníků s mezinárodním renomé. Pro srovnání: pražská kauza „Mánes umělcům“ má za

měsíc na stejné platformě petice.com jen 1900 podpisů, přestože jde vzhledem k lokaci a dosahu kauzy o mnohem sledovanější téma. Oproti tomu petice za zboření Bauhausu, která vznikla v únoru 2024 rovněž na portálu petice.com, má k dnešnímu dni pouze 6 podpisů.

Na podporu Bauhausu jsme v únoru uspořádali také happening Štafeta pro Bauhaus, kterého se zúčastnilo přes 200 mladých lidí. Ti přišli vyjádřit podporu místu, jež považují za důležité, a připravili nejrůznější umělecké performance. Bauhaus podpořila také řada osobností české kultury formou sdílených videí, zaslaných podpůrných textů či dopisů adresovaných přímo primátorovi města Ostravy. Bauhaus byl zmiňován jako jedinečný příklad revitalizace brownfieldu od února letošního roku v celostátním odborném pořadu Akcent a také v dokumentu České televize (dokument na ČT24 o galeriích v bývalých obchodních centrech).

V rámci happeningu jsme na radnici předali petici – byť jsme předpokládali, že petice bude zařazena na březnové jednání zastupitelstva, vedení města zařadilo bod projednání petice až na květnovou schůzi. Jelikož jsme ze strany vedení města nedostali odpověď na to, co bude uvnitř Bauhausu od 1. 7. 2024, rozhodli jsme se přijít na březnové zastupitelstvo se dvěma prostými, leč zásadními otázkami: Jakou vizi má město od 1. 7., kdy by měly být současné aktivity z Bauhausu vystěhovány? Jaký je plán pro dané území od července? Ráno před zastupitelstvem, které se konalo 27. 3., stáli všichni členové našeho výboru před jednacím sálem zastupitelstva a rozdávali zastupitelům *Desatero pro ostravský Bauhaus*, které obsahuje základní argumenty pro zachování současné činnosti do doby, než se bude vědět, co Bauhaus nahradí – dokument najdete za článkem. Zastupitelé si také mohli prohlédnout vzkazy občanů k Bauhausu či vyjádření významných kulturních osobností.

Na zastupitelstvu následně v sekci Dotazy občanů vystoupili tři členové našeho výboru. Své dotazy jsme podepřeli konstruktivními argumenty. Zdůraznili jsme klíčovou synergii ostravských jatek a Bauhausu, díky které je nyní Ostrava odborníky vnímána jako jedinečný příklad revitalizace brownfieldu v rámci ČR a unikátní kulturní místo. Upozornili jsme na to, že jeden z nejvýznamnějších českých historiků architektury Rostislav Švácha hovoří o Ostravě v souvislosti se současnými aktivitami v Bauhausu jako o průkopníkovi a vynikajícím příkladu pro ostatní města. Cílem vedení města je však dle vyjádření primátora na březnovém a následně květnovém zastupitelstvu Bauhaus do podzimu zbořit a na jeho místě vysít trávník. Aktuálně ovšem město nemá hotový projekt demolice, a tím pádem ani demoliční výměr. Lze tedy očekávat, že Bauhaus bude od 1. 7. prázdný a celá lokalita se stane na několik měsíců a po zboření Bauhausu pak na několik let periferií.

Níže najdete dopis adresovaný zastupitelům na květnové jednání zastupitelstva města Ostravy, ve kterém rozporujeme nepravdivá či zavádějící tvrzení vedení města, jak zazněla na zastupitelstvech či v médiích. Bohužel, zastupitelé i přes naše vystoupení na květnovém zastupitelstvu a obsáhlou rozpravu politiků opět hlasovali v neprospěch Bauhausu – respektive 6 politiků bylo pro demolici Bauhausu, 7 pro zachování, zbytek se zdržel či nehlasoval, což ale ve výsledku znamená, že současné aktivity v Bauhausu 30. 6. 2024 končí.

Tématu Bauhausu se budeme věnovat i v červnu v rámci kulatého stolu, kde budou diskutovat o budoucnosti lokality politici, odborníci či zástupci komunit, vystoupíme také na červnovém zastupitelstvu města a budeme absolvovat několik dalších setkání s politiky a zástupci města.

Část textu byla zveřejněna jako sloupek v magazínu Patriot.

▲ Symbolický hrob Bauhausu vznikl v rámci performance umělců na Štáfetě pro Bauhaus v únoru 2024.

▲ PLATO-Bauhaus, 2022

▲ PLATO-Bauhaus, koncert s rozbřeskem, 2019

OTEVŘENÝ DOPIS ZASTUPITELŮM MĚSTA OSTRAVY OHLEDNĚ BAUHAUSU A NAVRHOVANÉ REAKCE NA NAŠI PETICI

Komu: Zastupitelstvo města Ostravy
Od: Iniciativa Bauhaus končit nemusí

Věc: Otevřený dopis před jednáním zastupitelstva města Ostravy 15. 5. 2024 ohledně Bauhausu a navrhované reakce na naši petici

Vážení zastupitelé města Ostravy,

jsme rozčarováni z reakce vedení města na naši petici Bauhaus končit nemusí. Návrh odpovědi, jak vám jej Rada města Ostravy předkládá ke schválení na zastupitelstvo města Ostravy ve středu 15. 5. 2024, je pro nás nepřijatelný z několika důvodů.

Vedení města si nechalo prodlouženou lhůtu na odpověď, odpovídá až tři měsíce po obdržení naší petice. Odpověď bez jakékoli konkrétní reakce na odborný materiál a řadu argumentů, které jsme jako občané dobrovolnicky městu písemně předložili, v době, kdy iniciativa pro Bauhaus rezonuje napříč republikou a petice má rekordních 2 700 petentů, nám od našich volených zástupců přijde nepřijatelná. Zejména ve chvíli, kdy se vedlejší jatka na konci února dostala do finále nejprestižnější evropské ceny, což nás všechny zavazuje ke zvýšené péči o celou lokalitu včetně Bauhausu tak, abychom tento historický úspěch nedevalvovali nepromyšlenými a řádně neprodiskutovanými kroky, jakými je i vedením města na březnovém zastupitelstvu avizovaný záměr demolice Bauhausu v letošním roce.

Proluka, která by ještě letos měla vzniknout po demolici Bauhausu, citelně poškodí nejen město a jeho image, ale i ty, kdo jej nyní využívají a nemáme pro mě náhradní prostory. Vedlejší jatka, jež se dostala do finále ceny Mies van der Rohe, což je

historický úspěch nejen Ostravy, ale celé ČR, jsou nyní v hledáčku zahraničních médií a také turistů, kteří jezdí za kvalitní architekturou. Prázdný Bauhaus, který se nachází hned vedle jatek a je s nimi propojen obsahově, samotná demolice a zatravněná proluka nebude tím, co by zvyšovalo prestiž města ve chvíli, kdy se v oblasti architektury dostává do centra pozornosti zahraničních i českých médií i veřejnosti a má před sebou minimálně rok citelně zvýšeného mezinárodního zájmu o jatka. Vyklidit a demolovat funkční a oceňovaný prostor Bauhausu v tomto období považujeme za nestrategické a vyloženě poškozující dlouholeté a po zásluze oceněné společné úsilí města a veřejnosti.

Dále bychom vás chtěli upozornit, že tvrzení Rady města Ostravy v návrhu dopisu, že od lednového rozhodnutí zastupitelstva nejsou žádné nové informace k dané věci, a proto není potřeba se již k věci vyjadřovat, se nezakládá na pravdě. Toto doložíme níže.

Za nepřijatelný považujeme také fakt, že v návrhu odpovědi není nijak okomentován či rozporován námi předložený Časový harmonogram pro Bauhaus, který je podrobným odborným dokumentem. V odpovědi rady města, jež vám je předkládána ke schválení, není zmíněn ani okomentován vůbec nijak.

Náš dokument přitom přináší konkrétní data, ze kterých mimo jiné vyplývá, že minimálně do roku 2026 se na ploše, kde dnes sídlí Bauhaus, nebude moct začít stavět. Což v praxi znamená, že pokud město letos přistoupí k demolici, jak avizovalo, několik let bude na místě Bauhausu proluka, jež může velmi negativně ovlivnit celou lokalitu.

To, že rada města náš časový harmonogram nijak neokomentovala, přestože byl součástí petice a o komentář jsme požádali jak na březnovém zastupitelstvu, tak na sociálních sítích, nepovažujeme za vstřícný přístup politiků směrem k jeho aktivním občanům. Ocenili bychom, kdyby Rada

města, potažmo vy jako zastupitelé města jste zaujali k danému dokumentu konkrétní stanovisko, které by bylo součástí předkládané odpovědi města na naši petici a přiložený dokument.

Rada města Ostravy navrhuje zastupitelům, aby v odpovědi na naši petici bylo napsáno, že (citujeme): „Vzhledem k uzavřenému hlasování a k faktu, že neexistují žádné nové informace, které by vedly k přehodnocení záměru města ukončit provoz v budově Bauhausu, považujeme tuto otázku za uzavřenou.“

Hlasování o ukončení současných aktivit v Bauhausu proběhlo na zastupitelstvu města Ostravy v lednu 2024. Na daném zastupitelstvu, stejně jako na předchozím (říjen 2023) zaznělo ze strany vedení města několik zavádějících či nepravdivých tvrzení. Zřejmě i díky tomu, že jako zastupitelé jste nebyli plně přesvědčeni o předkládaných argumentech vedení města a o tom, že je potřebné aktivity v Bauhausu ukončit bez řádné diskuse již k 30. 6. 2024 a Bauhaus urychleně zbořit ve chvíli, kdy město pro území nemá konkrétní plán, se většina ze zastupitelů v hlasování zdržela, a to včetně mnoha zástupců současné koalice. Věříme, že pokud by zastupitelé byli přesvědčeni o tom, že ukončení současných aktivit v Bauhausu a urychlené zboření Bauhausu bude přínosem pro lokalitu, hlasovali by pro ukončení aktivit PLATO-Bauhaus, potažmo demolici, jednoznačně, což se ale nestalo – reálně hlasovalo pro ukončení aktivit PLATO-Bauhaus pouze 17 zastupitelů ze 46.

Tvrzení, prezentovaná vedením města na říjnovém a lednovém zastupitelstvu, jsme postupně rozporovali a zastupitele města Ostravy jsme o tomto informovali v březnu 2024. Níže opakovaně předkládáme informace, jež byly v říjnu 2023 a v lednu 2024 na zastupitelstvech prezentovány vedením města a považujeme je za zavádějící či nepravdivé. Vedle nich předkládáme informace, které toto rozporují či přímo vyvracejí. Rada z nich byla naší iniciativou osobně prezentována

zastupitelům na jednání zastupitelstva v březnu 2024, dva měsíce po vašem lednovém hlasování o ukončení současných aktivit v Bauhausu čili jde o informace NOVÉ.

Dále je potřeba opět upozornit na to, že při hlasování v lednu nikdo z nás nevěděl, že se jatka dostanou do finále ceny Mies van der Rohe. Toto ocenění je fenomenální a pro Ostravu zcela zásadní. Považujeme proto za nutné, abyste přehodnotili, jak letos město naloží s vedlejším Bauhausem. Ten je svými současnými aktivitami s jatkou skrze galerii PLATO těsně spojený, v posledních týdnech je mu navíc také věnována velká pozornost. Pro město nebude žádným přínosem ukvapeně rušit prostor, který městu přináší velký mediální zájem, renomé a uvádění jako výjimečný příklad, jakým je Ostrava díky Bauhausu pro další česká města.

Tvrzení vedení města z října 2023 a ledna 2024 (konkrétní citace z výroků politiků na konci textu) a naše reakce, v níž daná tvrzení rozporujeme či vyvracíme

1. „Aktivity v Bauhausu jsou pro menšíny.“

Nezakládá se na pravdě.

Návštěvnost v Bauhausu byla za poslední rok 17 000 lidí. Aktivity v Bauhausu navíc mají celostátní renomé, nedávno se například objevily v dokumentárním cyklu České televize jako jedinečný příklad galerie v zaniklém obchodním domě, tamní aktivity byly přitom hodnoceny v superlativech.

2. „Aktivity v Bauhausu nikoho nezajímají. Město nedostává zpětnou vazbu od organizací a komunit, že je pro ně Bauhaus důležitý.“

Nezakládá se na pravdě.

Již v lednu 2024 mělo od nás vedení města i zastupitelé k dispozici vyjádření děkana Fakulty umění

Ostravské univerzity či ředitele Střední umělecké školy Ostrava, že je pro ně Bauhaus klíčovým a aktuálně nenahraditelným prostorem.

Za nové informace pak lze považovat fakt, že na březnové zastupitelstvo (tedy dva měsíce po hlasování) jsme předložili Petici pro Bauhaus, kterou za pouhý měsíc podepsalo víc než 2 500 lidí, z toho řada významných osobností, včetně ředitelů ostravských organizací i škol – kromě samotného podpisu petice obsahuje i stovky komentářů na podporu současných aktivit v Bauhausu. Je potřeba upozornit i na to, že takové množství podepsaných lidí je nezvyklé i na poměry celé ČR. Pro srovnání pražská kauza „Mánes umělcům“ má za měsíc na stejné platformě petice.com jen 1 900 podpisů, přestože jde vzhledem k lokaci a dosahu kauzy o mnohem sledovanější téma.

Jeden z nejvýznamnějších českých historiků umění Rostislav Švácha pak nově veřejně označil aktivity v Bauhausu za v rámci ČR jedinečný příklad oživení brownfieldu. Obdobně byl Bauhaus zmiňován jako jedinečný příklad od února letošního roku v celostátním odborném pořadu Akcent a také v dokumentu České televize (dokument na ČT24 o galeriích v bývalých obchodních centrech).

Chtěli bychom zastupitele upozornit také na to, že petice za zboření Bauhausu, která vznikla v únoru 2024 rovněž na portálu petice.com, má k dnešnímu dni pouze 6 podpisů.

3. „Provoz Bauhausu je drahý.“

Nezakládá se na pravdě.

Město nepředložilo zastupitelstvu v říjnu 2023 ani v lednu 2024 žádné srovnání, na základě kterého by mohlo tvrdit, že je provoz Bauhausu drahý.

Ze srovnání podobně velkého prostoru Trojhalí (od nějž jsme si vyžádali rozpočet na rok) vyplývá, že náklady na provoz Bauhausu jsou naopak

nízké. Město ročně dotuje aktivity v Trojhalí částkou 5 milionů korun, provoz Bauhausu stojí město ročně jen 3 miliony korun (celkové roční provozní náklady Trojhalí jsou cca 17 milionů korun, provozní náklady Bauhausu jsou ony 3 miliony korun). Tuto informaci jsme předložili na březnovém zastupitelstvu, tedy až dva měsíce po hlasování zastupitelstva o Bauhausu, jde tedy rovněž o novou informaci.

Chtěli bychom také znovu upozornit na to, že vedení města z rozpočtové rezervy financuje řadu aktivit pro veřejnost navíc oproti tomu, co bylo schváleno v rámci standardních dotačních řízení. Za poslední rok jde o částky navíc v řádu vyšších desítek milionů korun. Provoz Bauhausu od července do prosince by stál jen 1,5 milionů korun. Pro srovnání: Rada města nedávno z rozpočtové rezervy navýšila dotaci festivalu Beats for Love o 1 milion korun. Jde o několikadenní projekt, který dokonce bude kvůli ziskovosti zřejmě část předchozí dotace vracet. Oproti tomu Bauhaus je nízkoprahovým neziskovým prostorem, který funguje celoročně. Je třeba podtrhnout, že Bauhaus, stejně jako zmíněný Beats for Love či festival Colours of Ostrava (který má roční dotaci města 5 milionů Kč), aktuálně přináší Ostravě mezinárodní zájem a citelně zlepšuje image Ostravy. S ohledem na jeho neoddiskutovatelný přínos městu je částka 1,5 milionu korun na půl roku (a celkem 3 miliony na rok) opravdu nízká a velmi efektivně vynaložená.

4. „Bauhaus není staticky bezpečný.“

Nezakládá se na pravdě.

Toto tvrzení bylo vyvráceno již na lednovém zastupitelstvu. Statický posudek, který si nechalo vypracovat město, dokládá, že Bauhaus je staticky bezpečný. Potřebné jsou pouze opravy skel, což je částka, která by zřejmě nemusela překročit 1 milion korun (na zadání projektu demolice oproti tomu rada města uvolnila již 860 tisíc korun).

▲ Iniciativa Bauhaus končit nemusí před sálem Zastupitelstva města Ostravy v květnu 2024

▲ Podpůrná stanoviska veřejnosti k Bauhausu zabrala plochu od radnice až na konec Prokešova náměstí (z akce Štafeta pro Bauhaus, únor 2024).

5. „Opravy Bauhausu vzhledem k dočasnosti by byly neekonomické, byly by to ne hospodárně vynaložené peníze. Ponechávat Bauhaus po opravě jatek galerii PLATO je nešvar.“

S tímto tvrzením nesouhlasíme, část je také zavádějící.

Město Ostrava dlouhodobě podporuje dočasné projekty a prostory v rámci programu Refill. Není proto pravdou, že podpoření dočasného prostoru by mělo být vnímáno jako ne hospodárně vynaložená částka, když město samo k tomuto účelu dočasných oživení zřídilo přímo speciální program.

Zároveň město trpí nedostatkem komunitních prostor. Aktuálně město nemá pro komunity, jež využívají Bauhaus, adekvátní náhradu. Pro komunity, zejména dospívající mládež, je zásadní a formativní i rok nebo dva činnosti takového nízkoprahového centra. Toto nelze marginalizovat tvrzením, jež zaznělo z úst zástupců města na lednovém i březnovém zastupitelstvu, že rok či dva nehrají roli. Investice do mladých lidí, obzvlášť ve chvílích, kdy tito dávají městu jednoznačnou zpětnou vazbu ohledně potřeby Bauhausu, je naopak velmi dobře a hospodárně vynaloženou částkou.

Poslední měsíce navíc ukazují, že je Bauhaus vnímán jako zcela mimořádný prostor v rámci ČR a podílí se významnou měrou na zlepšování image Ostravy. Bauhaus je zmiňován jako příklad jedinečného využití brownfieldu v odborných kruzích i pořadech – jeho zachování podpořily i známé české organizace věnující se propagaci architektury, jako je například 4AM Fórum pro architekturu a média nebo spolek Kruh.

Opakovaně ze strany města zaznívá, že PLATO se po přestěhování do jatek mělo Bauhausu vzdát a ten měl být zdemolován. To ale není pravda. Rada města Ostravy, jejíž součástí byly i současné koaliční strany, v roce 2022 rozhodla, že Bauhaus

bude pro svůj mimořádný přínos ponechán galerii PLATO spolu s jatkami do doby, než bude znám konkrétní záměr pro území. Dodnes nám chybí informace, kdo jmenovitě a na základě jakých podkladů rozhodl o ukončení aktivit v Bauhausu k červnu 2024. Informaci o ukončení aktivit v Bauhausu neměla ani Komise kultury města Ostravy, se kterou záměr nebyl vůbec projednán, což považujeme za chybu.

Město Ostrava nyní nedisponuje nabídkou míst, kam by se všechny aktivity z Bauhausu mohly přesunout. Tvrzení, že by se tyto aktivity mohly přesunout do Ostravice-Textilie nebo třeba do svinovské sýpky, nejsou podložena konkrétními jednáními s komunitami. Město sice oslovilo komunity s dotazníkem, ale dosud nemá vyhodnocené odpovědi ani zmapované potřeby daných komunit. Město dosud také nevypsalo urbanistickou soutěž a nemá konkrétní plán, co s daným územím.

Přesto podle nás vedení města ukvapeně usiluje o demolici Bauhausu, který může s nutnými úpravami skleněných výloh dále sloužit jak pro posilování image města, tak zejména mladým a komunitám do doby, než budeme vědět, co s územím dál.

Chtěli bychom vás, zastupitele města Ostravy, požádat, abyste odsunuli demolici Bauhausu do doby, než bude znám konkrétní plán pro dané místo, a podpořili současné aktivity v Bauhausu, PLATO-Bauhaus, alespoň do roku 2026, kdy již město bude mít výsledek urbanistické soutěže a odbor kultury připravený plán, jak komunitám z Bauhausu smysluplně nahradit místo, o které kvůli demolici Bauhausu přijdou.

Prosíme vás, naše zástupce, postupujte v rozhodnutích týkajících se území, jež se nyní díky oceněným jatkům stává jednou z nejcennějších lokalit v historickém centru

Ostravy, uvážlivě a nezavírejte a nedemolujte stavbu, která může ještě několik let sloužit (za nevelké peníze s ohledem na její přínos a potřebnost) s mimořádnou přidanou hodnotou, přesahující rámec Ostravy.

Na závěr vás chceme požádat, abyste hlasovali o návrhu usnesení, jak jej předkládáme:

S ohledem na nové informace a zjištění týkající se renomé, významu a potřebnosti současných aktivit v Bauhausu nejen pro zdejší komunitu a s ohledem na ocenění jatek a zvýšenou mediální a turistickou pozornost, jež se nyní upírá a bude upírat jak na jatka, tak na jejich okolí včetně Bauhausu, souhlasíme, aby byly zachovány současné aktivity v Bauhausu do roku 2026, kdy:

1. budeme znát výsledek urbanistické soutěže na území;
2. budeme vědět, co konkrétně s místem, kde dnes Bauhaus stojí;
3. budeme mít zmapované potřeby komunit, které Bauhaus využívají;
4. budeme daným komunitám moci nabídnout jiné adekvátní prostory.

Za iniciativu Bauhaus končit nemusí členové petičního výboru

Ondřej Rybníček
Ilona Rozehnalová
Viktorie Pražáková
Jakub Černý

V Ostravě dne 10. 5. 2024

Více informací k tomuto tématu najdete zde:
<https://www.krasnaostrava.cz/category/ostravska-temata/bauhaus-koncit-nemusi/>

DESÁTERO PRO OSTRAVSKÝ BAUHAUS

1. Bauhaus zlepšuje image města v celé České republice. Ostrava je díky Bauhausu dávana za příklad úspěšné revitalizace brownfieldu, a to v rámci Evropy.

Významný historik architektury Rostislav Švácha hovoří o Ostravě jako o průkopníkovi a vynikajícím příkladu pro ostatní města.

2. Současné aktivity Plato-Bauhaus jsou oceňovány jak doma, tak v zahraničí.

Jedna z neznámějších slovenských umělkyně Anna Daučíková považuje aktivity v Bauhausu za zásadní kulturní hodnotu Ostravy. Petici za jejich zachování podepsala řada významných osobností české kultury, ředitel ostravských škol a institucí.

3. Bauhaus se za poslední rok stal zásadním umělecko-komunitním místem Ostravy.

Aktuálně město za něj nemá náhradu. Prodloužení současných aktivit do doby, než bude konkrétní plán, přinese potřebný čas pro hledání funkčního řešení i náhradních prostor pro komunitu.

4. O Bauhaus se zajímali i členové mezinárodní poroty nejprestižnější evropské architektonické ceny Mies van der Rohe.

Na návštěvě Ostravy minulý týden vnímali, že oceňovaná jatka se mohou smysluplně rozvíjet jedině v případě, že se město bude systémově zabývat jak celou lokalitou, tak tím, co bude s Bauhausem, než bude mít město konkrétní plán pro území.

5. Zchátralá jatka byla opravena, opuštěný hobbymarket zůstal zachován jako unikátní umělecko-komunitní prostor.

Díky systémovému rozhodnutí ostravských zastupitelů tak byly napraveny chyby minulých vlád. To přineslo Ostravě obdiv ze strany odborné i laické veřejnosti napříč ČR.

OSOBNOSTI O BAUHAUSU

„Využití prázdného nákupního centra pro kulturu a umění je něco u nás jedinečného. Ostrava je v tom ohledu průkopníkem a dává tak vynikající příklad jiným našim městům, kde se časem nějaká nákupní centra také přestanou používat.“

Rostislav Švácha – významný český historik umění, nositel řady cen v oblasti architektury o současných aktivitách v Bauhausu
video zde: https://www.facebook.com/_489

„Aktivity v ostravském Bauhausu považují za zásadní kulturní hodnotu Ostravy...srovnatelný prostor najdete třeba v Curychu (prostor Shedhalle).“

Anna Daučíková – jedna z nejvýznamnějších slovenských umělkyně
video zde: https://www.facebook.com/_270

„Moje jedenáctiletá dcera pláče velmi zřídka. Když jsem jí ale říkal o konci Bauhausu, plakala velmi intenzivně. Bauhaus je tak trochu její dětství a já bych byl rád, kdyby ještě mohla alespoň pár let zůstat dítětem.“

Tomáš Knoflíček – pedagog fakulty umění Ostravské univerzity a kurátor
z komentáře v petici, viz zde: https://www.petice.com/signatures_with_comments.php?petiti-on_id=430779

6. Zrušení aktivit v Bauhausu k 30.6.2024 může lokalitu u vedlejších oceňovaných jatek negativně poznamenat.

Lokalitu může negativně ovlivnit i předčasné zboření Bauhausu. Hrozí, že na místě vznikne periferie a nevzhledná proluka na mnoho let.

7. Setrvání současných aktivit v Bauhausu podporuje řada renomovaných odborníků, osobností a institucí.

Podporu Bauhausu vyslovili třeba nejvýznamnější čeští umělci Eva Kotátková a Jiří Kovanda nebo jeden z neznámějších českých architektonických spolků KRUH.

8. Petici na zachování současných aktivit v Bauhausu za měsíc podepsalo víc než 2600 lidí, zejména Ostravanů.

Petici za zboření Bauhausu oproti tomu podepsalo za měsíc pouze 6 občanů (obě petice a jména podepsaných viz petice.com).

9. Provoz Bauhausu je levný. Do podobně velkého Trojhalí město ročně dává 5 milionů a kraj 5 milionů.

Bauhaus stojí město jen 3 miliony ročně včetně odpisů.

10. Bauhaus je staticky bezpečný. Potřebuje samozřejmě úpravy skel v přízemí.

Vzhledem k renomé, významu a potřebnosti současných aktivit v Bauhausu má investice do nutných oprav v řádu jednotky milionu smysl, byť by šlo o investici na jednotky let.

„Nechci vidět další temné a zdevastované místo, pořád jich máme v Ostravě dost, dopřejme si tu radost z unikátních výstav a instalací do doby definitivního rozhodnutí o dalším osudu Bauhausu.“

Miroslava Sabelová – dlouholetá ředitelka Knihovny města Ostravy
z komentáře v petici, viz zde: https://www.petice.com/signatures_with_comments.php?petiti-on_id=430779

„Prostory Plato Bauhaus už svým charakterem evokují inkluzivnost, symetrii a vzájemnost. Oslovily nás svojí jedinečnou atmosférou, ale i deklarovanou misí „vytvářet prostor pro ty, kdo chtějí v širších souvislostech porozumět světu“. Kromě přednášek a workshopů jsme právě díky tomuto otevřenému prostoru mohly v rámci mezinárodní psychologické konference zorganizovat také inovativní diskusní blok ve formátu Open Space Technology (nehierarchická, participativní diskusní metoda, při které účastníci přecházejí volně mezi diskutujícími skupinami v prostoru), který by v klasických konferenčních prostorech byl jen stěží realizovatelný.“

Kateřina Ožanová – psychologka a organizátorka mezinárodní psychologické konference Gestalt fórum
z dopisu primátorovi města Ostravy, viz zde: <http://www.krasnaostrava.cz/dopis-organizatorek-mezinarodni-psychologicke-konference-gestalt-forum-delat-vlny-na-podporu-bauhausu/>

BAUHAUS KONČIT NEMUSÍ

NÁVRH ČASOVÉHO HARMONOGRAMU PRO BAUHAUS 2024–2026

2024

Od února do prosince 2024

Příprava urbanistické soutěže na území Cingrův sad – Bauhaus (připravuje MAPPA)

Březen – červen 2024

Město navýší Plato stávající provozní příspěvek tak, aby z něj bylo možno financovat náklady na provoz Bauhausu do konce roku 2024.

Do konce dubna 2024

Vyčíslení nákladů na dočasné úpravy – opravu skel (potrvá cca 2 měsíce). Vyčlenění prostředků na vyčíslení nákladů na opravu skel z rozpočtové rezervy je rozpočtovým opatřením v kompetenci Rady města Ostravy, lze stihnout za 2 týdny.

Duben – prosinec 2024

Jakmile bude k dispozici kalkulace, kolik budou stát opravy skel, peníze na opravu se mohou dát z rozpočtové rezervy města. K rozhodnutí o opravě postačuje rozhodnutí Rady města Ostravy. Samotná oprava by se mohla realizovat ještě v roce 2024.

Do konce roku by zároveň město navýšilo provozní příspěvek Plato na rok 2025.

2025

Leden 2025

Vypsání urbanistické soutěže.

Červenec – září 2025

Zveřejnění výsledků urbanistické soutěže.

Návrh, co by na místě Bauhausu mělo být, určí vítězný návrh.

Paralelně s přípravou a realizací urbanistické soutěže:

Harmonogram všech záměrů v území (prodloužená Porážková, upravená Míšecká a úpravy vyplývající z vítězného návrhu tak, aby se ta realizace každého záměru sladila do jednoho celku). Harmonogram lze připravovat paralelně, jeho příprava tak nemusí znamenat žádné extra prodloužení dalších lhůt.

Společně s komunitami, školami a spolky, jež Bauhaus využívají, již od roku 2024 může město mapovat jejich potřeby a zároveň možnosti jiných prostor, plus komunikovat a koordinovat jejich případný budoucí přesun jinam.

V případě, že vítězný návrh urbanistické soutěže doporučí, že pozemek s Bauhausem by měl být zastavěn, a město se rozhodne jej prodat soukromému vlastníkovi, harmonogram by mohl být následující:

Září–prosinec 2025

Město by vypsalo záměr prodeje pozemku s Bauhausem.

Do konce roku by město navýšilo provozní příspěvek Plato na rok 2026, případně na část roku 2026, podle toho, kdy bude novým majitelem pozemku stanoven termín demolice objektu Bauhausu.

2026

Leden–duben 2026

Termín pro podání nabídek.

Město nového kupce zaváže, že Bauhaus nechá stát a umožní v něm zachovat současné aktivity (financované městem), dokud nebude mít nový majitel schválený demoliční výměr a zároveň stavební povolení pro novou stavbu. Jako příklad lze uvést třeba prodej pozemků pro projekt Rezidence Stodolní, kdy investor Link City smluvně převzal závazek podílet se spolu s městem na úpravě veřejného prostoru (bylo to součástí podmínek prodeje).

Jde o lukrativní pozemky, o které bude určitě zájem. Náklady na budoucí demolici zohlední zájemce v nabídkové ceně za pozemky. Zájemce lze rovněž zavázat, aby převzal a městu uhradil náklady na projekt demolice Bauhausu a při demolici postupoval podle něj.

Pokud se bude soutěž a záměr prodeje realizovat v termínech viz výše, může Bauhaus klidně sloužit ještě i celý rok 2026 nebo aspoň do konce sezóny 2025/26.

Nový investor může být zavázán i k příspěvku na provoz Bauhausu.

▲ Pohled na vilu se zahradou, vpravo navazující kancelářská budova s obytným podkrovím, 1924

VILA FRANTIŠKA GROSSMANNA V MORAVSKÉ OSTRAVĚ

ROMANA ROŠOVÁ – MARTIN STRAKOŠ

Termín vila je ve středoevropském prostředí vztážen k dvěma rozličným architektonickým typům objektů. Starší užití termínu vila se vztahuje na objekty v příměstské či venkovské krajině. Jednalo se o stavby většího měřítka, často známé pod označením letohrádek nebo zámek, určené k občasnému pobytu majitelů. Tyto stavby si buďtovala aristokracie nebo bohaté měšťanské rodiny. Vily tohoto typu známe z Toskánska, Benátska, ve střední Evropě vyrůstaly v okolí sídelních měst, jakými byly Vídeň nebo Praha. Na Ostravsku je takovou vilou například zámeček v Ostravě-Vítkovících, určený k pracovním pobytům majitelů a posléze k bydlení a úřadování generálních ředitelů Vítkovických železáren. Něco jiného však představuje vila v moderním slova smyslu čili od 2. poloviny 19. století do současnosti. Pojem se často překrývá s typologií rodinného domu. Patří sem nejen rozměrné stavby pro vyšší společenské

vrstvy, ale také domy pro rodiny ze středních vrstev, tedy pro ty, kdo se vypracovali vlastní přílí. Čtvrti rodinných domů a vil vznikaly od konce 19. století poblíž společenských a hospodářských center země nebo podél dopravních tahů, tehdy ještě nezátížených přílišným ruchem a znečištěním, spojeným s moderními dopravními systémy.

Jeden takový nedokončený celek vilové zástavby představuje několik domů podél dnešní třídy 28. října mezi Mariánskými Horami a Moravskou Ostravou. Na katastru Moravské Ostravy při hlavní silnici do Opavy, naproti židovskému hřbitovu a nedaleko od míst, kde stávala hornická kolonie dolu Šalamoun, v oblasti, která se začala zastavovat až v prvním desetiletí 20. století, si v letech 1922–1924 vybuďoval ostravský stavitel František Grossmann poměrně náročně pojatou vilu, provázanou s obytným a kancelářským domem.

Parcela byla vyměřena již v roce 1911, kdy je pod číslem 2640/12 zapsána v pozemkové knize jako zahrada. Její majitelkou byla Anna Sklenářová a ta ji v roce 1913 prodala dr. Karlu Richterovi. Od něj zahradu koupil 13. prosince 1917 stavitel František Grossmann, respektive Franz Grossmann, jak se tehdy po německém způsobu za doby Rakouska-Uherska podepisoval.

František Grossmann se narodil 3. srpna 1876 v Pustějově ve Slezsku v katolické rodině, kde navštěvoval místní obecnou školu. Otec Franz byl zednickým polírem, matka Anna, rozená Blaheťová, pocházela z chalupnické rodiny. O Františkových studiích toho není příliš známo. Přestože na razítku své firmy uváděl, že je architekt, nepodstoupil vysokoškolské architektonické vzdělání. Absolvoval pouze mistrovskou školu při brněnské průmyslovce a školení v zednické firmě svého otce. Můžeme jej tedy považovat za typického představitele nižších sociálních vrstev, nucených žít se vlastní prací. Musel sice rezignovat na vyšší školní vzdělání a co nejdříve se zapojit do pracovního procesu, avšak z užívaného titulu je zřejmé, že své schopnosti považoval za odpovídající nejen kreditu stavitele, ale i architekta.

Do roku 1906 působil jako samostatný stavitel ve Frýdku, avšak průmyslové rozvíjející se Ostravsko nabízelo v té době pro stavitele mnohem větší možnosti uplatnění. Proto přesunul své působíště do Moravské Ostravy, kde se v tomtéž roce seznámil s mladým architektem Františkem Fialou, žákem významného vídeňského architekta Otto Wagnera. Založili spolu stavební firmu Grossmann a Fiala, koncesovanou pro projektování a realizaci staveb. Právě František Fiala byl ve firmě tvůrčím architektem a hlavním projektantem, Grossmann dle všeho představoval praktika realizujícího projektované stavby. Po rozdělení a odchodu architekta Fialy po roce 1918 se již Grossmann nepodílel, s výjimkou vlastní vily, na žádné architektonicky výrazněji pojaté stavbě a věnoval se především výstavbě obytných domů.

V Moravské Ostravě a okolí firma Grossmann a Fiala realizovala množství staveb (někdy i podle cizích projektů), např. kostel P. Marie Královny v Mariánských Horách (1907–1908), kostel P. Marie Růžencové v Hrabůvce (1909–1910), Dům katolických tovaryšů v Moravské Ostravě (1910–1911), sanatorium dr. Kleina (1909–1911), nemocnici císaře Fr. Josefa I. v Mariánských Horách (1912). Z průmyslových staveb uveďme vodárnu v Nové Vsi (1908), přestavbu dolu Zárubek (1913–1914) nebo administrativní budovu dolu Petr Cingr (dnes důl Michal, 1913–1915) v Michálkovicích. Stavitelé ale působili i v širším okolí Moravské Ostravy. Firma vlastnila cihelnu na Cihelní 63 (dnes Hornopolní) a tesárnu s dělnickým bytem, bytem kočího, konírnou, stolárnou a skladištěm na ulici Dr. Richtera (dnes Na Zapadlém). Po odchodu Františka Fialy se spolupracovníkem a asistentem při shánění zakázek stal Grossmannův mladší bratr Richard, který působil ve firmě nejdříve jako stavbyvedoucí, posléze jako stavitel a tichý společník. Firma měla v té době zakázky především mimo Moravskou Ostravu. Richard Grossmann později obýval byt v přistavěném domě v sousedství vily, kde se v přízemí nacházela projekční kancelář Grossmannovy firmy.

Povolení ke stavbě vlastní vily – jednopatrového obytného domu s kancelářskou budovou – získal František Grossmann 15. září 1922. Plány vypracoval sám v červenci 1922, novostavba byla zkolaudována 28. března 1924. Vilu Grossmann navrhl v eklektické a na první pohled opulentní kombinaci forem a prvků pozdní secese, neobiedermeieru a art déco. Tyto styly se v architektuře uplatňovaly zejména před 1. světovou válkou a počátkem 20. let již představovaly antikvované módy architektury předválečné minulosti. Rozhodně dům v době svého dokončení představoval protiklad toho, co nastupující architektonická generace po roce 1918 označovala termínem „moderní“.

Jak je zřetelné po obnově domu, jedná se o jednopatrovou stavbu s hladkými, sytě žlutými fasá-

▲ Centrální dvoupodlažní schodišťová hala v přízemí s přílehlou šatnou u vstupu, 1924

dami a vysokým, zčásti kamenným soklem. Její hlavní průčelí bylo obráceno do ulice Dr. Richtera (dnes Na Zapadlém). Hmotu akcentovaly různé prvky – zelené okenice, dřevěná zimní zahrada s filigránským dekorem, strmá valbová střecha a dekorativně pojaté komíny. Nad některými okny v přízemí je patrný štukový rostlinný dekor, mezi okny půlkruhového arkýře se nacházejí figurální reliéfy v podobě hravých putti. Dům je podsklepen, do suterénu se vstupuje dvouramenným obslužným schodištěm, situovaným v severovýchodním nároží. Kotelna byla jako jedna z prvních na Ostravsku vybavena kotlem s rozvody teplovzdušného vytápění, přičemž zmíněný kotel se zachoval až do současnosti.

Střední část přízemí zaujímal dvoupodlažní hala (vestibul) se schodištěm do patra ve tvaru písmene L. K ní na východní straně přiléhá šatna se štukovým kazetovým stropem, vybavená umyvadlem a toaletou, vstupní prostor a zádveř. Na západě se nachází velká jídelna propojená s přípravnou a krytá veranda vysazená do rizalitu a přístupná schodištěm ze zahrady. Z jídelny se mohlo jít do velkého hudebního salonu s půlkru-

hovým arkýřem s vitrážovými okny a vestavěnou lavicí, situovaného do jižní části dispozice. Vedle salonu se nachází pánský pokoj s hranolovým arkýřem (alkovnou). Do severního obslužného traktu umístil Grossmann velkou kuchyň s přípravnou a spíží, vybavenou výtahem na jídlo, sporákem na plyn a uhlí a rozvodem horké vody. Od hlavního vstupního prostoru s průjezdem vedla krytá chodba ke kancelářské budově a do později vybudované garáže.

V prvním patře byla od schodišťové haly na východě dvojicí sloupů oddělena alkovna s velkým oknem směrem k pergole, která sloužila i jako temná komora. Západně od haly se nacházel snídaňový salonek, jehož stěny pokrývaly tapety s figurálním dekorem a vstupovalo se z něj na krytou terasu (zimní zahradu) nad verandou zdobenou nástěnnými malbami a do dvou velkých pokojů v jižním traktu – do dámské ložnice s tapetami s květinovými motivy, s výklenkem pro postel a se vstupem do půlkruhového arkýře (budoáru), jehož okna zdobily malby s rostlinnými motivy, a do dalšího pokoje. Z dámské ložnice vedla úzká chodba do pánské ložnice, jejíž stěny pokrývaly tmavé tapety

▲ Koupelna s toaletou v 1. patře, 1924

s rostlinným dekorem. Mezi oběma ložnicemi byla situovaná velká koupelna s toaletou, laděná do bílé a blankytně modré barvy, s výmalbou s motivy ptáčků. Ze schodišťové haly byl také přístupný pokoj v severním traktu a komora se šatními skříněmi (šicí komora). V této části se nacházely i dva pokoje pro služky s vlastním příslušenstvím a boční schodiště v polygonálním rizalitu, které vedlo až do podkrovní s prádelnou a mandlovnou. Z půdního prostoru byla vřetenovým schodištěm přístupná kruhová vyhlídka na střeše.

Vila kromě textilních a papírových ručně malovaných tapet zdobily také sádrové a keramické reliéfy a nástěnné malby, jejichž autorem byl ostravský malíř Alois Zapletal (1886–1943), jak dokládá signatura A.Z.23 na nástěnné malbě u vstupu. Kromě toho byla vila vybavena masivním nábytkem i vestavěným nábytkem, keramickými krby, perskými koberci a uměleckými díly (v počtu kolem 230 kusů, v pozůstalosti zmínění autoři jako Jan Slavíček, Jaroslav Panuška, Ota Bubeníček, Oldřich Blažíček nebo Bohumír Jaroněk). František Grossmann vlastnil i domácí kino. Dům obklopovala zahrada s exotickými dřevina-

mi a drobnými stavbami – pergolami, altánem, bazénem a sochařskou výzdobou. Po dokončení vzbudila vila velkou pozornost svou výstavností, Ostravský deník ji dokonce označil za „jednu z nejkrásnějších v Moravské Ostravě“, jejíž zařízení bylo „přímo pohádkové“. Při vypořádání Grossmannovy pozůstalosti ji znalci odhadli na 1 488 268 Kč.

Na přelomu 20. a 30. let se ale firma Františka Grossmanna dostala do finančních potíží, především kvůli velké hospodářské krizi a množství neplatících zákazníků a také s ohledem na chybné investice. Podle všeho nebyla práce firmy vždy perfektní a Grossmann se dostával do sporů se zákazníky, které často končily žalobami o náhradu nedokonalé práce. Firma dlužila 117 věřitelům a několikrát na ni byla uvalena exekuce. Tuto složitou situaci se Grossmann s manželkou Otílií rozhodli v roce 1933 vyřešit sebevraždou. V dopise, který Grossmann napsal na rozloučenou bratru Richardovi, píše o nesnesitelném tlaku věřitelů i bank, kterému již nebyl schopen se postavit, a o klidu, který jim svět okolo nemůže poskytnout. Manželé již nedoufali v lepší budoucnost a rozhodli se nesnášenlivosti světa čelit

▲ Centrální hala se schodištěm po rekonstrukci, 2024

▲ Koupelna po rekonstrukci, 2024

dobrovolným odchodem. Z pozůstalosti měly být vyplaceny banky a ostatní věřitelé, něco ale mělo zůstat i pro bratra a ostatní sourozence. Sebevraždu plynem 8. listopadu 1933 Otilie přežila (dokonce se 20. listopadu se švagrem Richardem dostavila k projednávání pozůstalosti do notářské kanceláře), ale koncem listopadu i ona umřela.

Vypořádání pozůstalosti se táhlo dlouhou dobu, teprve v roce 1937 vilu koupila Hypoteční a zemědělská banka moravská v Brně. V roce 1939 pak banka dům prodala manželům Josefovi a Alžbětě Rybovým, vedlejší kancelářskou budovu vlastnili František a Marie Kučerovi. V té době také byla nemovitost rozdělena na dvě bytové jednotky. Z toho důvodu muselo být odstraněno hlavní schodiště a zastropena dvoupodlažní schodišťová hala, čímž byla výrazně narušena původní dispoziční koncepce vily. Jedinou vertikální komunikací se stalo obslužné severní schodiště. Další úpravy proběhly v 60. letech, kdy byl dům adaptován na mateřskou školu. V 90. letech 20. století sloužila vila potřebám školní družiny. Přes všechny tyto negativní zásahy zůstaly interiéry poměrně dobře zachovány v autentické podobě – dochoval se vestavěný nábytek, zvláště v místnostech přízemí, dále se uchovaly keramické reliéfy, některé dlažby, obklady i zbytky tapet. Pro své památkové hodnoty byl areál vily s kancelářskou budovou a zahradou na podnět ostravského Památkového ústavu prohlášen ministerstvem kultury postupně ve třech etapách v letech 1992, 1998 a 2000 za kulturní památku.

Krátce nato se začalo uvažovat o novém využití vily a o její rehabilitaci. Magistrát města Ostravy plánoval v roce 2003 její adaptaci na sídlo zahraničních institucí, z čehož nakonec sešlo, snad i proto, že Národní památkový ústav nepovolil vestavbu výtahu a úpravy dispozice v severní části domu. V roce 2008 chtěl vilu rekonstruovat Krajský úřad Moravskoslezského kraje a využívat ji jako společensko-kulturní středisko. Při té příležitosti vypracoval Národní památkový ústav

stavebně historický průzkum objektu (autoři Martin Strakoš, Andrea Čeplá, Romana Rosová), který zůstal na dlouhou dobu jediným výsledkem těchto snah. Po krajských volbách v roce 2008, v nichž zvítězila ČSSD a hejtmanem se stal Jaroslav Palas, se priority (a finance) kraje přesunuly do sociální a zdravotní oblasti a rekonstrukce Grossmannovy vily se nerealizovala.

Objekt zůstal nadále nevyužitý a chátral. Teprve v roce 2017 přišlo město Ostrava s novým záměrem na jeho obnovu, týkající se samotné vily a zahrady, zatímco sousední kancelářskou budovou, která je soukromých rukou, se projekt nezabýval. Protože se nezdařil uvažovaný prodej vily, kdy se uvažovalo například o využití v podobě luxusního ubytovacího zařízení, začalo město v listopadu 2021 s adaptací ve vlastní režii podle projektu společnosti PPS Kania a architekta Daniela Vaňka. Zhotovitelem stavby se stala firma MORYS. Pod dohledem památkářů proběhly nejen stavební práce, ale i restaurování nástěnných maleb, štukové výzdoby, reliéfů, vitráží a vestavěného nábytku.

Zásadním počinem se stalo obnovení dispozičního uspořádání vily v přízemí a prvním patře rehabilitováním dvoupodlažní schodišťové haly. Prostor z přízemí tak byl znovu otevřen do patra a do prostoru se vrátilo dřevěné schodiště v podobě materiálové i funkční repliky. Při adaptacích nejen exteriéru, ale zejména interiérů se vycházelo z unikátních černobílých fotografií původního stavu domu. Více než dvě desítky snímků vytvořil pravděpodobně hned po dokončení vily moravsko-ostravský Atelier Gabriel. Pro potřeby průzkumu a restaurování vily je laskavě zapůjčila vnučka Richarda Grossmanna paní Iva Tvrdá, po řadu let až do svého odchodu do důchodu působící v odboru památkové péče magistrátu města Ostravy.

Restaurátorské a uměleckořemeslné práce zajišťovala firma ARCHATT, restaurování vestavěného nábytku, obložení a parket provedla brněnská firma TABERNÁKL s restaurátorem Liborem Urbánkem,

vitráže restaurovala firma Vitráže Mitvalský, štukové stropy a nástěnné malby Markéta Müllerová. Renovací prošla i zahrada, včetně bazénu s figurální sochou, kašny a dřevěné pergoly s altánem, tyto práce realizovala firma Fichna – Hudeczek. Památkový dozor prováděli Vitold Sikora, Dalibor Halátek a Andrea Miczková z Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Ostravě.

Ostrava se tudíž letos přiřadila k městům, kde mohou zájemci navštívit instalovaný a komplexně obnovený „moderní“ dům. Je to právě vila Františka Grossmanna, která Ostravě umožnila zařadit se k místům, kde lze vidět, jak různorodě vypadaly vilové stavby první poloviny 20. století, reprezentující bydlení vyšších středních a horních vrstev společnosti. V Brně i Praze jsou k dispozici instalované vily, reprezentující tvorbu předních architektů své doby. Brno umožňuje navštívit vlastní vilu architekta Dušana Jurkoviče z počátku 20. století, dále vilu rodiny Stiassni od tamního architekta Ernsta Wiesnera. Nejvýraznější památkou tohoto typu však je stavba náležející k památkám světového dědictví UNESCO. Je to vila rodiny Tugendhat od německého architekta Ludwiga Miese van der Rohe. Prahu v této skupině specifických památek reprezentuje další světově známé dílo. Jedná se o vilu stavitele Františka Müllera od architekta Adolfa Loose. Dalším přístupným domem podle Loosova projektu je Winternitzova vila. Navštívit lze také vlastní vilu výtvarníka Františka Bílka a vlastní vilu architekta Otto Rothmayera.

Zatímco výše zmíněné příklady reprezentují architekturu nejvyšší kvality, Grossmannova vila představuje příklad jiného druhu. Nejedná se o stavbu věhlasného architekta a vila sama nepatří k ukázkovým dílům první kategorie. Grossmann přece jen byl spíše stavitel než architekt. Využíval eklekticky toho, že spolupracoval s architektem Františkem Fialou. Později spoléhal na spolupracovníky a užívání již lety osvědčených prvků

a forem. Pozdní produkce jeho kanceláře čerpala z minulosti a vytvářela díla vyhovující širšímu vkusu za použití moderních technických výtvarných prostředků v podobě vytápění, funkčního rozdělení dispozicního uspořádání vily a podobně.

Publiku a případným klientům se líbila vila „jako pohádka“ a moderní zařízení naplňovalo pokrokový étos průmyslové společnosti i Ostravy jako rodícího se velkoměsta. Vila a její podoba je zkrátka kombinací konzervativismu s progresivismem a je výsledkem rozporuplné práce místního ducha na pomezí tradice a modernosti. Můžeme také uvažovat, že Grossmann kladl důraz na to, aby dům sloužil k reprezentaci firmy, ale zároveň aby poskytoval vhodné místo k bydlení manželského páru, který toužil po klidu uprostřed dobové vřavy, a tomu vyhovoval důraz na dekor a prostorový komfort. V tom všem lze spatřovat odkaz na dobu vrcholného rozvoje Grossmannova podnikání kolem roku 1910. Tehdy by takový dům představoval vrchol zdejšího uměleckého a architektonického názoru a módy, navazující na architektonické dění ve Vídni, Berlíně a v dalších střeoevropských centrech.

Grossmannova vila zkrátka dobře ilustruje pozici tehdejšího Ostravska v první polovině 20. let v kontextu tehdejší střední Evropy. Bylo to centrum těžkého průmyslu. Zároveň však postrádalo kultivované společenské vrstvy a nedosahovalo významu okolních tradičních center, jakými byla Opava nebo Těšín. Tomu odpovídaly nedostatečné možnosti ve vzdělávání, spojené s absencí vyššího školství a s nevelkými možnostmi pro uplatnění vysokoškolsky vzdělaných osob mimo oblast těžkého průmyslu. Grossmannova vila zároveň ukazuje i snahy dosáhnout výš a překonat místní omezení, propojit dekorativní průmysl, výtvarné umění i architekturu, což byly ambice pozdní secese i nastupujícího art déco. Mimo jiné se v tom zračí i rychlý rozvoj Ostravska a nově se utvářejícího velkoměsta, vzniklého spojením čtyř průmyslových měst a tří obcí k 1. lednu 1924 pod

▲ Vila se zahradou po rekonstrukci, 2024

společným pojmenováním Moravská Ostrava, za éry první Československé republiky.

O tom svědčí i fakt, že v letech 1935–1936 v sousední Slezské Ostravě vyrůstá vila Eduarda Lisky od architektů Lubomíra a Čestmíra Šlapetových, představující vynikající příklad organicky pojatého emocionálního funkcionalismu, inspirovaného tehdejší avantgardní tvorbou německého architekta Hanse Scharouna. Právě tímto domem

se vyrovnává zdejší prostředí s děním v centrech tehdejší středoevropské architektury. Zatímco Grossmannova vila se zrodila v pomyslném významu architektonické kultury o generaci později oproti vývoji v okolním evropském prostředí, a dokládala tudíž dobové možnosti i limity Ostravska vůči centrům, Liskova vila už představovala suverénní a aktuální příspěvek k architektonickému uvažování o rodinných domech a vilách v širším evropském měřítku.

Článek vychází ze stavebně historického průzkumu ROSOVÁ, Romana, STRAKOŠ, Martin a ČEPLÁ, Andrea. *Vila čp. 1674, ulice 28. října 131, Moravská Ostrava*. Ostrava: Národní památkový ústav, 2009. Dobové fotografie pocházejí ze soukromého archivu Ivy Tvrdé.

Velká Ostrava. Vítkovice, Hrabůvka a Zábřeh měly být spojeny ve Velké Vítkovice. Jednání se rozbilo, ježto Hrabůvka chce patřit k Velké Ostravě a Zábřeh chce být samostatným; následkem toho správní komise Vítkovic 11 českými hlasy proti 7 německým se vyjádřila pro připojení k Velké Ostravě a položila 11 požadavků.

▲ Dobový článek o projektu Velké Ostravy z roku 1919

100 LET VELKÉ OSTRAVY

LUKÁŠ GLINIARCZYK

Ostrava si v letošním roce připomíná 100 let od chvíle, kdy zahájila svou proměnu v moderní velkoměsto. Již za dob rakouského mocnářství vytvořila Moravská Ostrava a sousední obce v podstatě jednotný celek, který se vyznačoval vysokou koncentrací průmyslové výroby, obdobným hospodářským rázem a vysokou hustotou obyvatelstva. Bylo tedy jen otázkou času, kdy se obce této průmyslové aglomerace administrativně sloučí a vytvoří jednotný správní útvar. Stalo se tak 1. ledna 1924, kdy došlo ke spojení sedmi moravských obcí v jedno město s názvem Moravská Ostrava s téměř 114 tisíci obyvateli. Vznikem tzv. Velké Ostravy přestaly původně samostatné obce – Moravská Ostrava, Vítkovice, Přívoz, Mariánské Hory, Zábřeh nad Odrou, Hrabůvka a Nová Ves – existovat. Správou nově vzniklého města byl ve funkci vládního komisaře pověřen Jan Prokeš spolu s 42členným poradním sborem.

PRVNÍ POKUS O SLOUČENÍ TŘÍ OBČÍ

První pokus o sloučení ostravských obcí se objevil již před první světovou válkou, kdy se jednalo o sloučení měst Moravské Ostravy, Přívozu a Vítkovic. Tento pokus ztroskotал pro odpor Vítkovic, které na tom byly z jmenovaných obcí finančně i co se obecní

vybavenosti týče nejlépe a domáhaly se výsadního postavení, se kterým však nesouhlasila Mor. Ostrava ani Přívoz. Pokus o sloučení nejlidnatějších a územně nejvíce přiblížených obcí proto skončil neúspěchem.

STÁTNÍ PŘEVRAV V ROCE 1918

Po říjnovém převratu v roce 1918 vznikla samostatná Československá republika. Na výzvu národního výboru v Mor. Ostravě svolal starosta města Johann (Hans) Ulrich mimořádnou schůzi městského výboru. Účastníci schůze sice vzali na vědomí vznik ČSR, ale zároveň poukazovali na to, že město má podle platných zákonů zvolený městský výbor, který až do nových voleb může a bude vést správu města. Obdobný průběh měly o den později i schůze městských výborů v Přívoze, Vítkovicích a Hrušově. Němečtí představitelé se odmítali vzdát správy obcí ostravské aglomerace, takže zmiňované výbory se scházely pravidelně i nadále. Teprve na přelomu let 1918/1919 byly původní německé samosprávy postupně nahrazeny správními komisemi.

Ustavující schůze správních komisí se uskutečnily ve všech moravských městech dne 28. prosince

1918 a do jejich čela byli zvoleni v Mor. Ostravě bývalý říšský poslanec a redaktor Jan Prokeš, v Přívoze stolařský mistr Petr Marsín a ve Vítkovicích odborový tajemník Josef Chalupník. Vznik těchto správních komisí byl jedním z převratných aktů směřujících k demokratizaci obecních samospráv a jejich přesunu do českých rukou.

NOVÉ POLITICKÉ POMĚRY

Změněné politické poměry nového státu příznivě ovlivnily myšlenku sloučení ostravských obcí ve skutečně moderní velkoměsto za účelem vyřešení společné administrativní správy, technické infrastruktury a komunálního hospodářství.

Z podnětu předsedy správní komise města Mor. Ostravy Jana Prokeše byla svolána na 15. dubna 1919 porada zástupců 15 moravských a slezských obcí s českou většinou, které se měly podílet na vytvoření Velké Ostravy. Zástupci moravských obcí (Moravské Ostravy, Přívozu, Vítkovic, Mariánských Hor, Hrabůvky, Nové Vsi, Zábřehu nad Odrou) a slezských obcí (Slezské Ostravy, Heřmanic, Hrušova, Kunčic nad Ostravicí, Kunčiček, Michálkovic, Radvanic a Svinova) jednali nejen o sloučení obcí

a zpracování podrobného zdůvodnění tohoto kroku, ale také o jejich společném řízení.

Zástupci obcí přijali navrhované sloučení poměrně příznivě, takže byl zvolen pracovní výbor, který pod vedením Jana Prokeše a dr. Zikmunda Witta provedl důkladné šetření o poměrech v jednotlivých obcích, zejména o počtu obyvatel a domů, stavu školství, zdravotních a sociálních poměrech, stavu obecního majetku apod. Výsledky šetření a z nich plynoucí závěry byly zpracovány a zaslány všem zúčastněným obcím. S předloženými návrhy správních orgánů s výjimkou Vítkovic a Přívozu souhlasily.

Po ukončení připomínkového řízení získala komise souhlas všech zainteresovaných obcí ke sloučení do jednoho města s podmínkou zachování lokální samosprávy.

HORNÍ MĚSTO OSTRAVA

Pracovní výbor připravil návrh zákona o sloučení obcí do jednoho města, který 24. září 1919 adresoval československé vládě. Nové město mělo dostat název Horní město Ostrava a stát se součástí země Moravy.

Velká Ostrava prohlášena.

Ministerstvo vnitra přípisem číslo 90.873-23 ze dne 5. ledna 1924 oznámilo zemské správě politické v Brně, že usnesením ministerské rady a ve smyslu zmocňovacího zákona provedeno bylo sloučení sedmi měst a obcí v jeden celek -- Velkou Ostravu. Tímto aktem skoncována tedy nekonečně se táhnoucí záležitost, sloučení ostravských obcí v jednu veleobec a vytvoření nového komunálního celku Velké Ostravy. Do této, jak známo, náležejí: Mor. Ostrava, Vítkovice, Přívoz, Mor. Hory, Zábřeh, Hrabůvka a Nová Ves. Obce ty spravovány byly od převratu správními komi-

snami, které nyní přestanou fungovat a v čelo Velké Ostravy postaven bude vládní komisař, novaný zemskou správou politickou a zemskou správní komisí v Brně, jemuž k ruce bude dán poradní sbor s 42 členy. Úkolem vládního komisaře včetně s poradním sborem bude provést sloučení obcí, unifikaci obecní správy a obecního hospodářství sedmi ostravských obcí. Až tento úkol, který je jistě nemalý a bude vyžadovati mnoho sil a úmorné práce, bude vykonán, přikročeno bude k volbám do Velké Ostravy, což pravděpodobně může býti v druhé polovici t. r.

▲ Mapa projektů Velké Ostravy z webu Historická Ostrava

V důsledku tohoto podání se na všechny obce vztahovalo ustanovení zákona č. 295/1919 Sb., které zmocňovalo ministerstvo vnitra v případech, kde se jednalo o sloučení obcí, aby před sloučením jmenovalo pro všechny tyto obce správní komise. Ve všech ostravských obcích, v nichž se tak dosud nestalo, byla proto nahrazena obecní zastupitelstva správními komisemi, jež byly ministerstvem pověřeny k přípravě voleb v nově sloučené obci.

Ministerstvo současně zahájilo připomínkové řízení u zemské správy v Brně a Opavě. Obce ležely dílem v zemi Moravské a dílem v zemi Slezské, a tak musely být určeny územní kompenzace, podle kterých mělo Slezsko obdržet náhrady. Ve Slezsku však návrh na sloučení obcí a jejich převedení na Moravu narazil na tvrdý odpor (mimo jiné z důvodu zhoršení národnostních poměrů ve Slezsku ve prospěch českého národa). Z těchto důvodů správní komise navrhla převedení nově vzniklého města pod správu země Slezské.

Tento návrh odsouhlasily oba zemské úřady, a proto ministerstvo vnitra 18. března 1920 předložilo

návrh zákona o sloučení ostravských obcí. Ale ani tato fáze se neobešla bez problémů. Tehdy platný zákon o slučování obcí neumožňoval slučování ani rozdělování obcí, pokud by to mělo za následek změnu zemských hranic nebo šlo o města s vlastním statutem. Obě komplikace vyvstaly teprve s projektováním Velké Ostravy. Na základě tohoto podnětu byl vydán zákon č. 285/1920 Sb., který opravňoval vládu ke slučování a rozlučování obcí i v případech, které měly za následek změny hranic nejen obcí a okresů, ale také žup a zemí.

PLEBISCIT NA TĚŠÍNSKU

Vážnějším problémem při jednání o sloučení obcí byla mezinárodní arbitráž, způsobená nerozhodnutou státní příslušností Těšínského Slezska, do jehož obvodu patřilo také sedm slezských obcí na pravém břehu Ostravice. Po skončení arbitráže a přiřazení slezských ostravských obcí k Československu byla obnovena jednání o vytvoření Velké Ostravy. Prezidiu ministerské rady byl 7. října 1920 podán opětovný návrh o sloučení Moravské Ostravy s okolními obcemi.

MORAVSKÉ ZÁJMY

Za hlavní důvod sloučení byly i nadále uváděny důvody komunálního hospodářství a veřejné správy. Oproti původnímu znění však nový návrh rozpracoval potřebné změny hranic. Ačkoliv zatím nebylo dosaženo dohody, ke které zemi má být Velká Ostrava přičleněna, zmocnila vláda 30. října 1920 ministerstvo vnitra k vydání vyhlášky, že zamýšlí sloučit patnáct ostravských obcí v jedno město a toto připojit ke správnímu území slezskému a provést změny v hranicích. Moravský zemský výbor se proti tomuto připojení ohradil a navrhol, aby k projednání těchto otázek byly svolány porady zástupců moravského zemského výboru a zemské správní komise ve Slezsku, případně i Moravské a Slezské Ostravy. Spor o připojení spojených obcí k Moravě či Slezsku tak vyvstal znovu a stal se hlavní překážkou pro realizaci slučování v těchto fázích jednání. Kořenem sporu byly finanční a hospodářské otázky. Situace využila také správní komise Vítkovic, která si začala klást další požadavky. Dokonce začala jednat o vytvoření tzv. Velkých Vítkovic, které by vznikly připojením Zábřehu nad Odrou a Hrabůvky.

VELKÉ VÍTKOVICE (NOVÝ DENÍK, 27. 6. 1919)

Všechny ostravské obce měly ve svých katastroch průmyslové podniky, které přinášely do zemských pokladen značné příjmy. Jejich ztrátou by utrpěla každá z obou zemí značné škody. Připojením obcí k jedné či druhé zemi s sebou tudíž neslo nutnost nahradit příslušnému zemskému fondu výpadek daňových příjmů.

K Velké Ostravě měly být například připojeny obce, které přinášely do zemských pokladen podle stavu v roce 1917 následující daně: Moravská Ostrava 1,286 mil. K, Přívoz 463 tis. K, Vítkovice 1,777 mil. K, Mar. Hory 195 tis. K, Zábřeh n. O. 168 tis. K, Polská Ostrava 409 tis. K, Hrušov 152 tis. K.

Ministerstvo vnitra svolalo na podnět moravského zemského výboru dvě porady, které se konaly 3. května a 4. června 1921, ale nebylo na nich dosaženo žádné dohody. Ministerstvu naopak došla řada protestů moravských obcí proti odtržení ostravských obcí od Moravy. V protestech se uvádí, že ztrátou ostravských obcí by došlo k výpadku na zemských příjmech a tento úbytek by bylo třeba vybrat od zbylého moravského poplatnictva.

RIVALITA ZEMĚ MORAVSKÉ A ZEMĚ SLEZSKÉ

Vzniklou rivalitou finančních zájmů Moravy a Slezska přestávala být otázka Velké Ostravy lokální záležitostí, a ministerstvo vnitra proto doporučilo vládě, aby byla Velká Ostrava zřízena podle původního plánu spojení moravských obcí s Moravskou Ostravou. Vzhledem ke změně původně vyhlášeného návrhu bylo třeba projekt opět vyhlásit a podrobit novému řízení. Vláda s tímto návrhem souhlasila a 13. ledna 1922 zmocnila ministerstvo vnitra vydat vyhlášku ve smyslu tohoto návrhu. Ministerstvo vnitra s vyhlášením nového slučovacího projektu otálelo a čekalo na výsledky tří porad, které svolala Národní rada československá. Na těchto poradách také prvně zazněly argumenty politické. Na poradě ve Slezské Ostravě zazněla obava před spojením českých komunistů s německými stranami, které by mohlo znemožnit volbu českého starosty.

Přítomný předseda správní komise Jan Prokeš vypočítal podle údajů ze sčítání lidu a výsledků voleb do poslanecké sněmovny, že v příštím městském zastupitelstvu by podle užšího projektu měly české politické strany včetně komunistů 32 mandátů a německé by měly 28 mandátů. Protože ve slezských obcích měla KSČ ještě silnější postavení a bylo tu hodně občanů polské národnosti, kteří nevolili české politické strany, přiklonil se Prokeš k užšímu slučovacímu projektu.

Ministerstvo vnitra bylo politickou argumentací silně znepokojeno a dávalo za pravdu olomouckému deníku *Pozor*, který příští volby v Moravské Ostravě

komentoval slovy ve smyslu, že „tato průmyslová oblast s desítkami tisíc dělníků, ovládaných proudy několika politických stran, několikrát upoutala pozornost celé republiky a že problém Velké Ostravy musí být posuzován z hlediska celé republiky a musí být přihlíženo k tomu, jaké politické poměry se vytvoří provedením Velké Ostravy.“

Kronika Slezske Ostravy informuje, že obec poslala do Prahy 27. ledna 1922 telegram s následujícím zněním: „Obecní rada města Slezske Ostravy protestuje nejdůrazněji jménem dvacet-tří-tisícového svého občanstva proti vytvoření Velké Ostravy z obcí moravských. Varuje vládu před tímto krokem, který neprospěje státním a národním zájmům, protože česká většina bude nepatrná. Žádá, aby do Velké Ostravy byly pojaty veliké obce slezske, zvláště Slezska Ostrava. Slezska potřebuje, aby Velká Ostrava byla k němu přičleněna.“

Nevyřešená otázka sloučení obcí navíc způsobila, že se v žádné obci nemohly 16. září 1923 konat obecní volby, takže správní komise v jednotlivých obcích pokračovaly dále ve své činnosti.

Než ministerstvo vnitra definitivně rozhodlo, pracovalo podrobný rozbor o národnostech a politických poměrech moravských obcí, které měly být sloučeny s Moravskou Ostravou. Vycházelo ze sčítání lidu z roku 1921, kdy bylo v ostravských obcích napočítáno 74 % obyvatel české národnosti.

Výsledky této pečlivé matematiky ukázaly, že se příští zastupitelstvo Velké Ostravy bude skládat

z 60 členů, z nichž 35–36 bude náležet československým státoprávním stranám.

VELKÁ OSTRAVA BUDE NA MORAVĚ

Teprve po pečlivé analýze vyhlásilo ministerstvo vnitra výnosem ze dne 10. října 1923 úmysl vlády sloučit Moravskou Ostravu s Přívozem, Vítkovicemi, Mariánskými Horami, Zábřehem, Novou Vsí a Hrabůvkou v jedno město pod názvem Moravská Ostrava.

Vláda se na schůzi dne 20. prosince 1923 usnesla, že povoluje sloučení ostravských obcí s platností od 1. ledna 1924. Současně rozpustila zemská politická správa v Brně správní komise slučovaných obcí a jmenovala Jana Prokeše vládním komisařem Moravské Ostravy, který spolu se svými poradci spravoval sloučené město až do nových obecních voleb. Své funkce se Jan Prokeš ujal 7. února 1924.

Velká Ostrava byla 5. ledna 1924 prohlášena ministerským nařízením číslo 90.783-23. Nově vzniklé město mělo v době vzniku 113 709 obyvatel a rozlohu 4 029 ha. Hospodářsky se stala Moravská Ostrava prvním městem republiky a svou lidnatostí třetím největším městem tehdejšího Československa.

První volby do zastupitelstva města Moravské Ostravy po sloučení ostravských obcí a zároveň i první obecní volby po převratu se konaly 9. listopadu 1924. Prvním českým starostou se stal Jan Prokeš, velký propagátor a bojovník za vznik Velké Ostravy.

HAVRLANT, Miroslav, JIŘÍK, Karel a PITRONOVÁ, Blanka (ed.). *Dějiny Ostravy: vydáno k 700. výročí založení města*. Ostrava: Profil, 1967.

BAKALA, Jaroslav. *Dějiny Ostravy*. Ostrava: Sfinga, 1993. ISBN 80-85491-39-7.

JEMELKA Martin, PELIKÁNOVÁ, Gabriela, ROSOVÁ, Romana, SEĎA, Radomír a STRAKOŠ, Martin. *Jan Prokeš. Ostrava na cestě k velkoměstu*. Ostrava: Spolek Fiducia, 2023. ISBN 978-80-907934-5-3

JURICA, Martin. Vznik Velké Ostravy. *Encyklopedie města Ostravy* [online]. 20. 2. 2019 [cit. 2024-05-31]. Dostupné z: https://encyklopedie.ostrava.cz/home-mmo/?acc=profil_udalosti&load=11.

JURICA, Martin. Návrh zákona o složení 15 obcí v jedině Horní město Ostravu (1919). *Encyklopedie města Ostravy* [online]. 9. 6. 2020 [cit. 2024-05-31]. Dostupné z: https://encyklopedie.ostrava.cz/home-mmo/?acc=profil_udalosti&load=862.

JURICA, Martin. Vydáno vládní nařízení o Úřadu spojené správy pro obvod ostravský. *Encyklopedie města Ostravy* [online]. 27. 1. 2020 [cit. 2024-05-31]. Dostupné z: https://encyklopedie.ostrava.cz/home-mmo/?acc=profil_udalosti&load=430.

Historické kalendárium. *Ostrava.cz* [online]. [cit. 2024-05-31]. Dostupné z: <https://www.ostrava.cz/cs/o-meste/prezentace/historicke-kalendarium-1/archiv-historickeho-kalendaria/article.2020-01-02.4099221416>.

Velká Ostrava. *Wikipedia* [online]. [cit. 2024-05-31]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Velk%C3%A1_Ostrava.

Velká Ostrava, *časopis Českého lidu*, vydání z 19. 4. 1919.

Čech, *politický týdeník katolický*, vydání z 12. 1. 1920.

ŠRENK, Vladislav a HABROVANSKÝ, Jindra (eds.). *Moravská Ostrava*. Praha: Národohospodářská propagační Československa, 1937.

▲ Od roku 1917 do roku 1950 fungovala v Mor. Ostravě na předmostí Říšského mostu (dnes most Miloše Sýkory) přestupní stanice mezi vlaky Moravsko-ostravských místních drah a spoji Slezských zemských drah do Michálkovic a Bohumína.

130 LET HISTORIE VEŘEJNÉ HROMADNÉ DOPRAVY NA OSTRAVSKU

JIŘÍ BOHÁČEK A MIROSLAV ALBRECHT

Moravskoslezská metropole si v letošním roce připomíná také úctyhodné jubileum zahájení provozu veřejné hromadné dopravy. Dnes patří systém ostravské městské dopravy k těm nejmodernějším v zemi a bez nadsázky jej lze prostřednictvím tyrkysově zbarvených vozidel a standardizované infrastruktury na zastávkách vnímat i jako symbol města. Rozvoj veřejné dopravy v našem regionu, do kterého zahrnujeme kromě Ostravska i Karvinsko, je však velmi zajímavý ve všech vývojových obdobích.

Nahlédneme nyní do bohaté historie místních a drobných drah normálního a úzkého rozchodu v ostravsko-karvinské průmyslové oblasti v období od roku 1894 do roku 1949. Rok 1949 byl vybrán jako přelomový v samostatné existenci těchto drah, neboť tehdy byl reálně zahájen proces slučování do Dopravních podniků města

Ostravy, komunálního podniku, který byl ukončen včleněním obou drah Vítkovických železáren v roce 1953. Před komunalizací byly tyto dráhy ve vlastnictví obcí, země Moravskoslezské, nebo také firmy v případě drah Vítkovických železáren národního podniku.

První takovou drahou byla místní dráha Přívoz – Moravská Ostrava – Vítkovice, která od roku 1894 spojovala přívozké nádraží Severní dráhy císaře Ferdinanda (SDCF) s Moravskou Ostravou a Vítkovicemi. Jednalo se o parostrojní železnici normálního rozchodu, vedenou v uličním prostoru jednotlivých obcí, na které byla vedle osobní dopravy provozována také komerční nákladní doprava. V roce 1896 byla uvedena do provozu odbočka k Ostravickému mostu a v roce 1899 trať přes Lhotku do Hulvák. Výstavba městské elektrárny v Moravské Ostravě umožnila v roce 1901

▲ Motorový vůz Slezských zemských drah jedoucí z Ostravy do Bohumína u německé národní chlapecké a dívčí školy na Hlavní ulici (nyní Stará cesta) v Hrušově mezi lety 1914 a 1918

▲ Tramvajový vlak ostravsko-karvinské dráhy v koncovém úseku trati mezi stanicemi Karviná pivovar a Karviná nádraží mezi lety 1909 a 1910. Provoz v této části původní místní dráhy Ostrava–Karviná byl zastaven z důvodu poddolování 1. 6. 1964

provést změnu pohonu z parního na elektrický, což celý provoz zefektivnilo a dovolilo další rozvoj. V roce 1907 byla prodloužena trať z Hulvák do Svinova a zahájen provoz na spojnici Mariánské Hory – Vítkovice. V roce 1926 se síť rozrostla o místní dráhu Svinov–Klimkovice, kde byly po elektrizaci zavedeny přímé vlaky z Moravské Ostravy. Jediným nově postaveným traťovým úsekem v meziválečném období bylo prodloužení trati od závodního hotelu ve Vítkovicích po zábřežskou Družstevní osadu, provedené v letech 1925 až 1929. Za protektorátu byla v roce 1943 zakoupena drobná dráha Svinov – Kyjovice-Budišovice, která se elektrizace dočkala v letech 1947 až 1948.

Do dějin ostravské městské dopravy se také zapsaly dvě dráhy postavené a provozované Vítkovickým horním a hutním těžištěm (VHHT). Jednalo se o drobnou dráhu Vítkovice–Zábřeh, na které byl zahájen provoz v roce 1913, a místní dráhu do Hrabové, uvedenou do provozu v roce 1930. Ta využívala starší koncesi vydanou pro dráhu Mariánské Hory – Brušperk. Obě tyto tratě měly normální rozchod a až do elektrizace v roce 1934 na nich dopravu zajišťovaly parní lokomotivy závodní dráhy s osobními nebo přívěsnými vozy a dva unikátní parní motorové vozy. Právě podle výrobce pohonů těchto vozů získaly tratě i vozidla známou přezdívku „komárek“. Ještě v roce 1948 byl zahájen provoz na novém úseku od původní konečné v Hrabové do výhybny Hrabová–Ščučí, dalšího plánovaného prodloužení přes Novou Bělou do Brušperku se trať však již nedočkala.

Jedinečným fenoménem, který neměl v našich zemích obdoby, byla síť úzkorozchodných drah s rozchodem 760 mm, vybudovaných v oblasti ohraničené Moravskou Ostravou, Slezskou (Polskou) Ostravou, Bohumínem, Orlovou, Karvinou a Fryštátem. První a nejstarší byla Bohumínská úzkorozchodná koňská dráha, která zahájila provoz v roce 1902. Po necelém roce došlo k nahrazení koňů parními motorovými vozy, další změna proběhla až v roce 1916, kdy byla tato

dráha spojující Bohumín město s Bohumínem nádraží elektrizována. Zajímavostí je, že se jednalo o jedinou koňku v dějinách hromadné dopravy osob v celé ostravsko-karvinské aglomeraci. Další byla místní dráha Hrušov – Polská Ostrava. Osobní doprava zde byla zahájena na začátku roku 1904, a to s parními motorovými vozy odlišné konstrukce než v Bohumíně. Hlavním úkolem dráhy však byla vedle přepravy osob doprava uhlí z Dolu Trojice do hrušovské továrny na sodu, ale také zboží na překladiště severní dráhy v Hrušově. Také této dráze se nevyhnula elektrizace, která proběhla v roce 1911. V roce 1909 byl zahájen provoz na místní dráze Ostrava–Karviná (MDOK). Tuto dráhu vystavělo město Moravská Ostrava a hned od počátku byl na ní zaveden jako na první úzkorozchodné dráze v ostravsko-karvinském revíru elektrický provoz. Dráha začínala v centru Moravské Ostravy a vedla přes Polskou (Slezskou) Ostravu, Radvanice, Petřvald a Orlovou do Karviné (nyní Karviná-Doly), kde byla ukončena před nádražní budovou Košicko-bohumínské dráhy (KBD). Nejvíce kilometrů úzkorozchodných drah bylo na Ostravsku a Karvinsku postaveno v režii země Slezské. V roce 1912 to byly tratě Polská Ostrava – Michálkovice a Karviná–Fryštát, v následujícím roce Karviná – Orlová Kopaniny – Německá (Dolní) Lutyně, Orlová Kopaniny – Orlová tržiště a Německá (Dolní) Lutyně – Bohumín. Výstavba základní sítě byla ukončena v roce 1914 uvedením do provozu tratě Bohumín–Hrušov a převzetím úseku Hrušov – Polská Ostrava. V roce 1917 bylo vystavěno prodloužení Polská Ostrava – Moravská Ostrava a v roce 1918 ještě krátká trať Karviná Důl Jan – Karviná nádraží KBD. Všechny tyto tratě byly elektrizovány a provoz zajišťovaly Slezské zemské dráhy (SZD).

Od svého vzniku prošly „lokalky“ na Ostravsku a Karvinsku dlouhým a složitým vývojem. Na počátku to byly jednokolejné tratě s výhybnami, často vedené daleko za obvod měst, svým charakterem blížící se více železnici než pouliční dráze, po kterých se často pohybovaly kouřící

▲ Počáteční výhybna místní dráhy Přívoz – Mor. Ostrava – Vítkovice v přednádražním prostoru stanice Severní dráhy císaře Ferdinanda Mor. Ostrava-Přívoz se dvěma osobními soupravami mezi lety 1894 a 1896

parní motorové vozy a parní lokomotivy. Ty později vystřídaly hřmotné obousměrné elektrické motorové a vlečné vozy různé konstrukce a původu. Překotný poválečný vývoj však zásadně změnil charakter této kolejové dopravy v regionu. Postupně do roku 1973 došlo ke zrušení celé úzkorozchodné sítě a zbývající normálněrozchodné místní a drobné dráhy na území města Ostravy se buď přerodily v současný tramvajový systém s rychlodrážními prvky a moderními vozidly, nebo byly zrušeny.

Kromě kolejových drah však systém veřejné hromadné dopravy dotvářely i další trakce. Od roku 1930 se datuje zařazení prvních autobusů, které plnily zprvu specifické dílčí role v obsluze území a posléze se staly trvalou a nepostradatelnou součástí řešení přepravní poptávky obyvatel města. Podobně tomu bylo od roku 1952 i po zavedení systému trolejbusové dopravy, která si následně vybudovala své pevné postavení v obsluze severovýchodní části centra města a Slezské Ostravy.

Dnešní Dopravní podnik Ostrava (DPO) je pokračovatelem tradic všech dřívějších dopravců, kteří tvořili bohatou historii veřejné dopravy v regionu, a proto se při oslavách výročí jejich vývojových milníků staví do popředí organizace souvisejících aktivit.

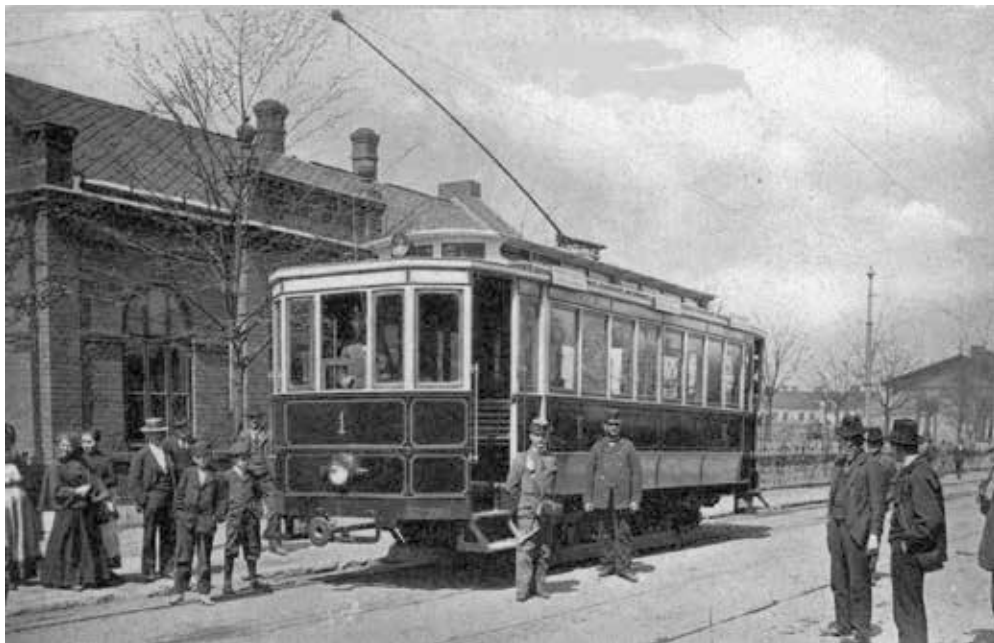
Pro letošní 130. výročí zahájení MHD v Ostravě připravuje DPO pod taktovkou speciálně zřízené pracovní skupiny tradičně seriál akcí, kterými ostravské veřejnosti připomene, jak dlouho je již součástí života Ostravanů a všech, kteří služby MHD využívají. Základ oslav bude očekávaně patřit tradiční zářijové akci pro veřejnost, Dni ostravských dopraváků, který jsme naplánovali na sobotu 14. září. Těto akci bude předcházet slavnostní prezentace a následně jízda historického vozového parku tramvají, autobusů, technologických vozidel a v krátkém úseku i trolejbusů v konvoji, které se odehrají přesně o týden dříve, tedy v sobotu 7. září. Vozy budou při prezentaci seřazeny v Přívoze na Nádražní ulici, v úseku mezi ulicemi Na

Jirské a křižovatkou s Muglinovskou ulicí, tedy na místě, odkud tenkrát v roce 1894 vyjízděly první parní tramvaje do ulic. Tato prezentace vyvrcholí „spanilou“ jízdou konvoje městem po trase blížící se té z roku 1894, při které se vozy hrdě a ve vší své parádě představí Ostravanům.

V rámci doprovodných aktivit k letošnímu jubileu chystá DPO dále například vydání památeční publikace, krátký filmový dokument, v plánu je uspořádání tematické uliční výstavy v centru města. Podtitul letošních oslav bude využit i při organizaci a konání dalších akcí během roku s naší účastí, jako jsou Ostravská muzejní noc, letní hudební festivaly a při dalších vhodných příležitostech. Jako obohacení letošního programu akcí přibudou také prohlídky vybraných středisek pro registrované návštěvníky, Den otevřeného deponitáře historických vozidel nebo komentovaná prohlídka po stopách zrušené tramvajové trati do

Grabové-Ščuči. Je potřeba říct, že na většině akcí spolupracuje DPO s Kroužkem přátel MHD, který se jako obvykle na akcích pro veřejnost podílí jak personálně, tak organizačně. Vážíme si této spolupráce. Vybraní zástupci Kroužku jsou řádnými členy zmíněné pracovní skupiny pro přípravu oslav.

Celý harmonogram oslav je zveřejněn na webové podstránce dpo.cz/130letMHD, kde zájemci najdou podrobnosti k jednotlivým akcím a aktivitám, které do oslav spadají, a to včetně registrací na akce s omezenou kapacitou.

▲ Motorový vůz č. 1 krátce po zahájení elektrického provozu na konečné místní dráhy Brněnské společnosti místních drah ve Vítkovicích. Prvních 15 motorových vozů dodala v roce 1901 vagonka v Sanoku (dnes na území Polska).

▲ Ulice Porážková, 2024

KAM VŠUDE VEDLY KOLEJE?

ANTONÍN DVOŘÁK

Dopravní podnik Ostrava vydal v březnu tohoto roku výpravnou publikaci *Kam všude vedly koleje* s podtitulem *Historie nákladní dopravy na tramvajových tratích normálního rozchodu v Ostravě a okolí 1894–1972* autorů Rudolfa Pavelka a Jiřího Boháčka. Kniha vychází ke 130. výročí městské hromadné dopravy v Ostravě. Nová kniha navazuje na již vydané publikace stejného formátu *100 let elektrické tramvaje v Ostravě. Od Sanoku k As-tře* (2001), *Trolejbusy uprostřed století. 50 let trolej-busů v Ostravě* (2002), *Od koňky k Sedanu. Historie úzkorozchodných drah na Ostravsku a Karvinsku* (2004) a *Od omnibusu k elektrobuse. 85 let městské autobusové dopravy v Ostravě* (2015).

Železnice přišla do Ostravy v roce 1847 (Severní dráha císaře Ferdinanda z Vídně přes Břeclav a Přerov do Bohumína a dál na území dnešního Polska). Nákladní železniční doprava přispěla k rychlému rozvoji ostravské průmyslové aglomerace. Šachty, hutní provozy a další velké podniky byly napojeny vlečkami přímo na železniční síť. Existovalo však mnoho menších podniků, které

nebylo možné z ekonomických či technických důvodů na železnici přímo napojit. A zde se otevíral prostor pro nákladní kolejovou dopravu po místních drahách vedených přímo ulicemi města, tedy, jak bychom dnes řekli, po tramvajové síti. Když se v Ostravě od konce 80. let 19. století plánovalo vybudování tramvajových tratí, tehdy v režii soukromých společností, od začátku se počítalo i s nákladní dopravou. Ta fungovala i v mnoha dalších středoevropských městech. Nákladní tramvajová doprava pak neodmyslitelně patřila k životu Ostravy od samotného počátku provozování na konci 90. let 19. století až do útlumu v 60. letech století dvacátého. Lokomotivy a motorové vozy táhnoucí soupravy nákladních vagonů každodenně zajišťovaly zásobování průmyslových a potravinářských podniků i skladů, odvoz výrobků i návoz stavebního materiálu. Narazit na ně mohli Ostraváci i v místech, ve kterých dnes není po kolejích ani stopy, a jen ti nejstarší pamětníci nebo znalci tramvajové historie vědí, že tudy nákladní tramvajové tratě vedly. Pro nákladní dopravu se využívala i síť úzkorozchodných

▲ Sokolský dům v Přívoze

▲ Strassmannův pivovar

◀ Nákladní nádraží Zahrada

drah, zejména ve slezské části Ostravy, jak je popsáno ve výše zmíněné knize *Od koňky k Sedanu*.

Pro snazší orientaci budu dále v textu používat současné názvy ulic a míst. Tramvaje se v Ostravě rozjely v roce 1894 a kromě hlavní trati pro osobní dopravu od hlavního nádraží v Přívoze přes centrum města do Vítkovic s odbočkou k Sýkorovu mostu se hned od začátku zprovoznily také trati a vlečky pro nákladní dopravu. Byla to trať k nákladnímu nádraží Severní dráhy Ferdinandovy (v místech, kde se dnes nachází obchodní centrum Koksovna v Přívoze), umožňující přechod nákladních železničních vozů na tramvajovou síť. Dále se nákladní vlaky rozjely na vlečkách ke Strassmannovu pivovaru v oblasti Černé louky a také k jatkám (dnešní sídlo galerie PLATO). Trať k jatkám původně odbočovala z křižovatky Nádražní a Českosobratské a brzy byla postavena i odbočka ke sladovně na Hornopolní, úrovněově křižující Ostravsko-frýdlantskou dráhu a Báňskou dráhu. V blízkosti sladovny byl brzy nato postaven Český akciový pivovar (dnešní Ostravar), ke kterému byla tramvajová vlečka také přivedena.

Důležitým dopravním uzlem bylo nádraží Moravská Ostrava-město, situované zhruba do míst Denisovy ulice na dohled od Německého domu a koksovny Karolina. Zde umístěné nádraží ovšem brzdilo další stavební rozvoj centra Ostravy, a proto bylo ve 20. letech 20. století zřízeno mezi ulicemi Kolejní a Švabinského nové nákladní nádraží, zvané Zahrada, a původní nádraží bylo zlikvidováno. Přes areál Zahrady vyjížděly tramvaje z vozovny Křivá ještě v prvním desetiletí 21. století a bylo možné se tudy svěřt při mnoha zvláštních jízdách historických tramvajů.

Z dalších tras, kam v centru Ostravy zajížděly nákladní tramvaje, vybírám tzv. novou nákladní kolej vedoucí od Sadu Boženy Němcové Sokolskou třídou směrem do centra a napojující řadu podniků v prostoru mezi Nádražní a Sokolskou, včetně městské elektrárny (MOEL), umístěné mezi Křižkovou a Suchardovou ulicí. Elektrárna MOEL

sehrála důležitou roli při elektrizaci Ostravy. Rozvoj této části města se musel vyrovnat s meandrující Mlýnskou strouhou, kterou bylo třeba na řadě míst přemostit. Poslední zbytky areálu MOEL byly zdemolovány až kolem roku 2010 a měl zde vyrůst bytový komplex Zelený dvůr. Z toho i z dalších developerských plánů v této oblasti (zatím) sešlo. Další, dnes už do značné míry zapomenutá trať připojila sladovnu a pivovar na Fifejdách od Náměstí Republiky podél areálu Městské nemocnice poté, co byl úrovněově železniční přejezd poblíž dnešního Bauhausu nahrazen ve 30. letech 20. století mostem, přes který se nákladní tramvajová trať nedala převést.

Nákladní tramvajová doprava se rozvíjela i v dalších částech Ostravy a přilehlých obcích, ať už šlo o využití drah vycházejících ze Svinova, tj. Svinov-Klimkovic a Svinov – Kyjovice-Budišovice, nebo drah vycházejících z Vítkovic, tedy Vítkovice-Zábřeh, Pískové doly, Vítkovice – Zábřeh – Bělský les a Mariánské Hory – Brušperk (ta nezačínala v Mariánských Horách a nekončila v Brušperku, nejdále se dostala do Hrabové-Ščučí). Na tyto dráhy byly napojeny cihelny, pískovny, sklady i další podniky. Ale nejen to, zásadní úlohu sehrála nákladní tramvajová doprava vedená po některých z těchto tratí při výstavbě nových obytných komplexů a čtvrtí – Jubilejní kolonie, Vzorného sídliště v Zábřehu, sídliště VŽKG v Hrabůvce a zejména Poruby. První porubská vlečka (fungující pouze v letech 1951–1954), odbočující z tratě ze Svinova do Kyjovic-Budišovic, vedla místy, kde byl následně postaven Oblouk, a končila v blízkosti tehdy ještě neexistujícího porubského rondlu. Tato vlečka však nárokům výstavby nestačila, a proto byl vybudován nový areál známý dodnes jako Bytostav a všechny dodávky stavebního materiálu byly směřovány tam. Tento areál měl být přímo napojen na železniční síť vlečkou od Polanky nad Odrou, k tomu ovšem nikdy nedošlo. Nákladní doprava ze Svinova do Bytostavu byla skutečně intenzivní, v polovině 50. let tudy projíždělo až 50 nákladních vlaků denně.

V 50. letech 20. století dosáhla nákladní tramvajová doprava v Ostravě maximálních výkonů. Podle dokumentu z roku 1956 pracovalo v úseku nákladní dopravy 42 zaměstnanců, k dispozici bylo 5 nákladních motorových vozů a elektrická lokomotiva, po páteční trati z Přívozu přes centrum Ostravy kolem jatek na Zahradu projíždělo průměrně 20 nákladních vlaků denně. Velký objem přepravy způsoboval i řadu problémů, které vedly k postupnému útlumu nákladní dopravy. Nákladní vlaky na tramvajových kolejiích často způsobovaly zdržení osobní tramvajové dopravy a přispívaly k rychlému opotřebení kolejí a dalších drážních zařízení. Nákladní tramvaje zpomalovaly a omezovaly i rozvíjející se automobilovou dopravu, postupně nahrazující kolejovou dopravu při obsluze menších podniků. Zavedení trolejbusových linek vycházejících z Náměstí Republiky způsobilo konec spojovací trati pro nákladní dopravu od Náměstí Republiky ke sladovně. Nákladní tramvajová doprava v centrální části Ostravy byla ukončena v roce 1966. Od té doby se jezdilo už jen na tratích vycházejících ze Svinova. Úplně poslední jízda tramvajového nákladního vlaku proběhla 31. ledna 1972 mezi Svinovem a Klimkovicemi. V Ostravě se z měst bývalého Československa nákladní tramvajová doprava udržela nejdéle. V rumunských městech Temešvár a Oradea a v Budapešti jezdily nákladní tramvaje ještě v 90. letech minulého století. V Drážďanech se od roku 2001 používaly speciální tramvaje pro návoz dílů do nové továrny koncernu Volkswagen, poté co drážďanští občané protestovali proti předpokládanému nárůstu počtu kamionů. V roce 2020 však nákladní tramvaje definitivně dojezdily i v Drážďanech, kamiony nekamiony.

Kniha *Kam všude vedly koleje* obsahuje kromě historie nákladní tramvajové dopravy, naznačené v předchozích odstavcích, také podrobné „životopisy“ všech parních i elektrických lokomotiv a motorových vozů, které kdy v Ostravě sloužily. Několik se jich zachovalo v Technickém muzeu v Brně a jeden z nich i v Ostravě: nákladní moto-

rový vůz č. 106 patří do sbírky provozních historických vozidel Dopravního podniku Ostrava a je od roku 1992 zapsán mezi kulturní památky ČR. Součástí knihy je bohatá obrazová příloha obsahující řadu unikátních fotografií a pohlednic a část věnovaná situačním plánům všech popisovaných tratí a vleček. Kniha však citelně postrádá úvod, který by představil rozvržení materiálu. Méně pozorným čtenářům se může snadno stát, že si teprve někde v polovině knihy všimnou, že k textu patří situační plány, zařazené na konci a používající jednotný systém značení jednotlivých tratí a vleček. Tyto plány velmi usnadňují orientaci v místy až příliš odborně psaném textu („Do koleje SMMD na Zengrově ulici byla v km 7,971 vložena pravá zpětná výhybka ze žlábkových kolejnic NP4, stavební délky 15 m a $r = 50$ m, za ní následoval pravý oblouk o $r = 75$ m v délce 70 m [...]“, s. 65). Přestože pro běžného čtenáře mohou být tyto pasáže hůře stravitelné, jistě budou, tak jako celá kniha, velmi cenné pro všechny budoucí historiky a vážné zájemce o dějiny hromadné dopravy, průmyslu, služeb i běžného života v Ostravě v letech provozu nákladních tramvají. Autorům knihy i Dopravnímu podniku Ostrava je třeba za tento ediční počín poděkovat a doufat, že budou v mapování této části ostravské historie pokračovat.

▲ Pohled na trať v Šalounově ulici krátce po ukončení provozu, již bez trolejového vedení

PAMĚTNÍ TABULE TRAMVAJOVÉ DRÁHY PŘES NOVÉ VÍTKOVICE

PAVEL MORAVČÍK

Již jen skuteční vítkovičtí pamětníci si ve vzpomínkách vybaví, že kromě stávající tramvajové trati vedoucí po Ruské třídě (a dále odbočující na ulici Závodní směrem do Hrabůvky) a nejmladší ostravské tramvajové trati vedoucí podél Místecké třídy existovala ve Vítkovicích ještě jedna tramvajová trať. Přitom tato dnes již téměř zapomenutá a pro mladší ročníky zcela neznámá trať byla pro vítkovické občany možná nejvýznamnější. Nevedla totiž kolem průmyslových závodů, ale hustě zalidněnou oblastí přes dnešní ulice Jeremenkova, Šalounova, Lidická a dále po Zengrově ulici až na hranici Vítkovic u fotbalového stadionu. Odtud dále pokračovala v tělese dnešní Rudné třídy směrem k Bělskému Lesu, k tehdejším kasárnám a letišti. Nejednalo se přitom v rámci Ostravy o žádnou okrajovou trať, ale o trať tehdy

přímo propojující oblast dnešního jižního města s centrem Ostravy (ke konci provozu po ní jezdily přímé spoje linky 1 až do Hlučína) a dalo by se říci, že i s Prahou a Košicemi. Z centra Ostravy jste totiž mohli přímým spojem dojet až na tehdejší letiště u Bělského Lesa a z tramvaje přestoupit rovnou do letadla. Tato dráha bohužel jako jedna z prvních nepřežila éru preference jiných forem dopravy v 60. a 70. letech 20. století, a z důvodu výstavby Polanecké spojky (a následně i čtyřproudové Rudné třídy) byla v roce 1964 po pouhých čtyřiceti letech své existence zrušena. Do dnešních dní se po ní nedochovaly téměř žádné pozůstatky (s výjimkou trolejových růžic na některých okolních domech) a povědomí o její existenci mizí z paměti nejen Vítkovických občanů.

▲ Pohled na trať v Šalounově ulici krátce po ukončení provozu, již bez trolejového vedení

Jako připomínka této dráhy je na domě na ulici Šalounova č. 625/33 instalována pamětní tabule, která byla slavnostně odhalena v pondělí 5. června 2023. Pro účastníky byl také zdarma k dispozici číslovaný pamětní list vydaný v počtu 100 kusů. Zbýlé pamětní listy byly k dispozici k rozebrání ve schránce vedle pamětní tabule. Poslední pamětní list si zájemce vyzvedl na začátku března 2024.

Hlavním autorem tabule je znalec historie lokálních drah na Ostravsku a amatérský badatel Jiří Boháček, který vypracoval zřejmě první ucelený přehled zabývající se historií této dráhy a doplnil jej o vypátrané archivní fotografie, dobové jízdní řady atd. Zveme tímto všechny občany a dopravní nadšence k prohlídce této pamětní tabule.

Zároveň se na všechny obracíme s prosbou. Máte doma v rodinném archivu nějakou zažloutlou fotografii dokumentující provoz na této dráze, případně i stav dráhy (nebo okolních budov) po ukončení provozu? Pokud ano, uvítáme, když ji pošlete na e-mail: pavel.moravcik@centrum.cz. Bude využita k badatelským účelům.

▲ Petr Sikula, Ostravská krajina, 1971–1974

OSTRAVA V ČASE #1 – PETR SIKULA A FOTODATABÁZE DĚJIN, ARCHITEKTURY A URBANISMU OSTRAVY V LETECH NORMALIZACE

PAVEL VANČÁT

Kromě velkých dějin a rozsáhlých geografických území, o kterých pojednává běžná historie, se v posledních desetiletích stále více dostává do popředí historie lokální, daná běžnou každodenní zkušeností jednotlivce na pozadí „velkých dějin“. Snaha zachytit a uchovat takovou „malou historii“ je přitom tmelícím prvkem lokálních komunit a podstatou identity jejich příslušníků. Ačkoliv nám současné technologické nástroje umožňují mapovat historii mnoha způsoby, lze jen těžko nalézt otevřenou a vstřícnou platformu pro její mapování v komplexnější podobě. Projekt Ostrava v čase je pokusem o založení takového online fotografického archivu Ostravy a jejího okolí. Jako pilotní část projektu jsme zvolili archiv fotografa Petra Sikuly, který v časech normalizace systematicky dokumentoval novou výstavbu na Ostravsku. Tento archiv, který jeho autor svolil kompletně celý poskytnout k online publikaci, čítá kolem 800 fotografií z Ostravy a okolí, pořízených v průběhu 70. a 80. let 20. století. V následujících letech bychom

pak projekt rádi rozšířili i o archivy dalších ostravských fotografů.

Petr Sikula (*1941) se původně vyučil soustružníkem v Uherském Brodě, ale díky mentorství Antonína Hinšta i vlastní cílevědomosti se postupně stal jedním z nejvýznamnějších fotografů Ostravska 70.–80. let. Raketový start zaznamenal díky členství v tehdy zřejmě nejznámější fotografické skupině *Epos*, se kterou se od roku 1968 zúčastnil stovek soutěží a salónů a mnoha desítek výstav. Sikula, jehož členství v brněnském *Eposu* mělo od přesídlení do Ostravy roku 1969 stále více spíše korespondenční charakter, se v Ostravě v průběhu sedmdesátých let vypracoval v elitního fotografa krajiny a architektury, nejprve jako podnikový fotograf ostravského Stavoprojektu. Od roku 1978, kdy získává vytouženou svazovou registraci, se osamostatňuje do tehdy lukrativního svobodného povolání. Mezinárodní uznání mu přinesla první cena na veletrhu Photokina v Kolíně nad Rýnem

▲ Denní bar Hvězda Ostrava, výzdoba Petr Sikula

▲ Petr Sikula, Ostrava, areál VŠB, 1987

◀ Petr Sikula, Ostrava, Hl. nádraží, 1978

▲ Petr Sikula, 80. léta.

v roce 1974. Od roku 1975 byl Sikula také členem fotografické „super-skupiny“ *Setkání*, v níž se sdružily kolem Tarase Kuščynského nejvýraznější osobnosti poetizující fotografie ze všech regionů Česka (Balíček, Bílek, Borovička, Košťál, Kuščynskij, Michl, Myška, Sikula, Tůma).

Zatímco Sikulovy rané fotografie, ovlivněné „poezií všedního dne“ a dokumentárním přístupem jeho učitelů Ant. Hinšta a K. O. Hrubého, ještě poměrně splývají s obdobnými díly kolegů Horáka či Košťála, v cyklu *Ostravské krajiny* (1971–1974) objevil Sikula aktuální a originální námět. Tyto fotografie znetvořených lokalit na pozadí těžkého průmyslu jsou apokalypticky atraktivní, jejich elegičnost je zdůrazněna širokoúhlým objektivem či dokonce ženským elementem uprostřed kaliště.

Kromě oblíbených pokusů s vlastnoručně adaptovanou fotografickou technikou, která mu umožňovala pořizovat panoramatické fotografie na velkém formátu negativu, se Sikula od roku 1974 zabýval i velkoplošnou fotografickou výzdobou interiérů, povětšinou novostaveb v ostravském regionu. V průběhu 70. a 80. let také v rámci svého povolání nasnímal tisíce fotografií ostravských novostaveb a uměleckých děl v architektuře, které dnes představují neocenitelný doklad jedné rozporuplné epochy. Od 90. let pak Sikula většinou již barevně dokumentoval Ostravsko a krajinu Beskyd a Jeseníků a publikoval nespočet kalendářů a publikací vyznačujících se technickou bravurou i citem pro kompozici, která charakterizuje i jeho celoživotní tvorbu.

▲ Petr Sikula, Ostrava, 1987

Část Sikulových fotografií ostravské architektury 70.–80. let je dnes v majetku Archivu města Ostravy, jiné se objevily v digitální podobě na jeho jubilejní výstavě ve Fotografické galerii Fiducia v roce 2021. Celý konvolut přibližně 800 fotografií je nicméně neobvykle rozsáhlým a konzistentním celkem, jehož úplné zpracování a publikace představuje výrazný přínos ke sdílené kolektivní paměti Ostravy i normalizace obecně.

Kromě centrální organizace a supervize, kterou zajišťuje spolek pictory z.s., je projekt připravován ve spolupráci s klubem Fiducia, který poskytne prostor pro případné akce pro veřejnost (přednášky, diskuse) a také propojení s již zavedenými a oblíbenými weby *Ostravské památky* a *Ostravské sochy*. Na podzim 2024 by měla být první etapa projektu završena výstavou v Trojhalí

Karolina a dalšími doprovodnými akcemi v rámci tematického týdne normalizační architektury, o jehož přesnější podobě budeme informovat v průběhu léta.

▲ Kolonie v ostravsko-karvinském revíru. Foto Jan Chleboun, nedatováno

PAMĚTIHODNÉ OSTRAVSKÉ VYKOPÁVKY

JOSEF MOUCHA

Kniha *Vzhůru do dolů!*¹ pomyslně vrací odrostlejší část adresátů k hodinám vlastivědy, v nichž se zkoušelo z pohádkových zvěstí o ocelovém srdci republiky a nadto městě černého zlata, jak se vzletně přezdívalo kamennému uhlí. Komunistické školství se prolínalo s propagandou, což se ovšem tajilo i doma: kdo by také chtěl, aby si jeho potomstvo polepilo budoucnost rovnou na základce? O těžký průmysl se totiž zasazovaly velmocí prahnoucí po zbrojní převaze. Nacisté šli za surovinami pod heslem Drang nach Osten, zatímco Stalin střelku obrátil: Drang nach Westen!

Loutkovou vládu blížkou těm, které se již osvědčit stihly, hodlali kolonizátoři z východu instalovat nejenom v Berlíně. A tu se mimoděk hlásí otázka (pohříchu pouze řečnická): není modus operandi ruského impéria stále stejný?

Za studené války si Sověti dělali zálsuk překročit Rýn hned prvním úderem. Média se s tím sice občanstvu Československé socialistické republiky nesvěřovala, při politických školeních za brana mi kasáren to však na přetřes přicházelo. Mně osobně byly takto vytyčené souřadnice posunu Ostravy do vyšší ligy industrializace obnaženy přímo stylově, na útvaru při vojenském letišti za jejími humny...

Jádrum knihy *Vzhůru do dolů!* je obrazová část. Její editoři Ondřej Durczak a Jiří Siostrzonek předvedli monografickou novinku veřejnosti ve Fotografické galerii Fiducia 20. září 2023. Svazek obsahuje více než 450 vyobrazení s detailním místopisem a historickými údaji. Podklady pocházejí z řady sbírek a často i z dobového tisku. Jinými slovy: editoři nabízejí smysluplný průřez dochovanými ostravskými archiváliemi bez ohledu na

1 DURCZAK, Ondřej. *Vzhůru do dolů! Fotografické album průmyslového a kulturního dědictví uhelného hornictví ostravsko-karvinského revíru*. Ostrava: FotoD, 2023, 296 stran. ISBN: 978-80-908415-3-6.

▲ Hrob šestnácti horníků zemřelých při důlním požáru. Slezská Ostrava. Foto Ondřej Durczak, 2023

► Pohlednice nakladatelství Orbis, nedatováno. Sběrka Zdeňka Wludyky

to, jednalo-li se o reprodukce či originály. Ať už snímky vznikaly na zakázku nebo z pohnutek fotografů, zpravidla určovaly jejich obsah náměty. (Vedle převahy anonymů jsou nepřehlédnutelnými autory Viktor Kolář starší a František Krasl.) O svědectví jde knize rozhodně více než o estetiku. Formální dimenze záběrů lze nicméně dosytit a zaokrouhlit z vlastních zdrojů, pomocí fenoménu, jemuž se říká nostalgie.

Textová část opět prokazuje, že se Durczak v albech o rodném kraji vyzná jako nikdo jiný. Jeho disertace *Fotografické publikace severní Moravy a Slezska* (2022), obhájená na Institutu tvůrčí fotografie Slezské univerzity v Opavě, čítá 2 293 reprodukcí na 1 312 stranách. O srovnávání někdejšího a současného vzhledu Ostravska se tedy zasazuje

s hlubokou znalostí věci. Po třináct let systematicky navštěvuje dokumentované lokality, aby vytvářel nové záznamy v pestrých barvách, zato nejednou z podobných zorných úhlů jako jeho černobíle pracující předchůdci. Což platí i pro jinou Durczakovu knihu, totiž *Zrození metropole* (s podtitulem *Ostrava ve fotografiích padesátých a šedesátých let 20. století*). Obě nedávné autorské realizace mají shodný formát a obdobné polygrafické řešení. Návaznost je tedy programová a snad se touto cestou zakládá na trilogii, ne-li na širší knižnici... Publikace *Vzhůru do dolů!* každopádně platí za desátý knižní titul Ondřeje Durczaka.

MYSLEL JSEM TO DOBŘE...

ZA NORBERTEM LICHÝM

JIŘÍ SEDLÁČEK

„Tati, Bertík odešel...“ – na tuhle esemesku už asi nikdy nezapomenu. Bylo to jako rána z čistého nebe. Moje hlava to nedovedla pochopit a srdce přijmout tento fakt ještě několik týdnů. Stále jezdím kolem Bertíkova domu a marně čekám, že ho uvidím kouřit před vchodovými dveřmi při čekání na taxík. Okna jeho bytu potemněla jednou provždy.

16. ledna tohoto roku přešel do věčného angažmá kamarád, přítel, parták, muzikant, výborný herec a mistr slova – Norbert Lichý.

Sedím za stolem a před sebou mám krabičku zá-palek s vyobrazením scény z představení *Spalovač mrtvol*. Bertík na obrázku kouká takovým zvláštním pohledem, jako by říkal: „Tak já už vím, jaký to tam je...“

Naštěstí v tom neštěstí nám zůstaly bohaté vzpo-mínky a společné zážitky, které pomyslně prodlu-žují život vzpomínaného člověka, i když fyzicky s námi už vlastně není. O některé bych se s Vámi rád podělil.

Přestože ne vždy nám bylo do smíchu, vyberu z toho pestrého kaleidoskopu spíše historky úsměvné, až komické...

Bertík si moc návštěv domů nezval, ale pokud tak učinil, musel host projít zajímavým rituálem, při kterém byl posazen mezi reproduktory 5D kina a byl mu puštěn film *Zachraňte vojína Ryana*. Dotyčný byl vtažen do děje zvukovými efekty, vzdálenými výbuchy, blízkým svištěním kulek kolem hlavy... Každý reproduktor tvořil válečnou atmosféru zvlášť, divák a hlavně posluchač žasl, podívoval se nad Dolby systémem a realistickým

zážitkem, přičemž se Bertík v křesle potutelně usmíval s nezbytnou cigaretou v ruce.

Často se naše tvůrčí psaní zvrhlo v poslech oblí-bených desek a písniček, nekonečných diskusí až do hlubokého rána, takže jsme práci doháněli posleze individuálně.

Úžasný obraz se mi párkrát naskytl, když Norbert vzal na břicho svou miniaturní fenečku a nazýval to – „Kapitánský můstek“.

Zažívali jsme komické situace i na veřejnosti, například když jsme si zkoušeli mluvené scény na záchodě jedné hospody v kabince, on Karla, já Maruš, a netušili, že nás u pisoárů poslouchají udivení pánové, kterým se díky tomu „zarazilo“ čurání... U nás tomu bylo přesně naopak. Po návratu ke stolu mu říkám: „Musím se ti k něčemu přiznat. Já jsem si počural levou nohavicí...“ A on na to: „Z toho si nic nedělej, já pravou...“

Moc hezkým až otcovským způsobem se ujal mého syna Michala při jeho desetiletém angaž-má v divadle Petra Bezruče. Nešetřil radami ani volným časem, často tráveným – opět jak jinak – poslechem hudby.

Hudba je vzájemně propojila i na pódiu. Bertík an-gažoval Michala do bývalé kapely z gymnaziálních let s názvem SKRAT. Střídali se spolu za bicími, klávesami i u zpěváckého mikrofonu. Vizionářsky předpovídal, že jednou po něm kapelu převezme coby lídr, což se nakonec opravdu stalo.

Na pohřbu měl Michal pro Norberta moc hezký osobní vzkaz: „Děkuji osudu, že nás dal dohroma-dy. Budou mi Tvé rady moc chybět. Byl jsi můj

▲ Norbert Lichý a Jiří Sedláček

divadelním tatínkem. A teď, když jsi pryč, se budu muset naučit létat sám...“

Dovoluť nám s Michalem vzpomínat na některé zážitky s Bertíkem, které opravdu stály za to.

Bert byl znám tím, že když jej vozili na natáčení autem, okamžitě po nastartování usnul. Nejinak tomu bylo jednoho dne, kdy cestou po dálnici D1 začal vůz, kterým jel – hořet. Šofér okamžitě zastavil, rozrazil zadní dveře a budil Bertíka rozechvělým hlasem: „Mistře... mistře... vstávejte, hoří nám auto!!!“ Norbert ospale otevřel oči a s naprosto klidným hlasem se optal: „A co to pro mě znamená?“

Jindy přijel do Prahy na premiéru filmu, ve kterém účinkoval. Protože však byl silný kuřák a měl se objevit až ve druhé polovině snímku, hledal místo, kde by si mohl zapálit. Odkázali ho na malou kukaň, Norbert si dal jednu, dvě, tři cigarety a chtěl se vrátit zpět do sálu. Žel dveře kuřácké kukaně se daly otevřít jen zvenčí. A tak bouchal, volal, ale marně. Všichni koukali na film a nikdo

ho neslyšel. A tak si tenkrát milý Bertík zajel do Prahy vlastně jen zakouřit.

Asi nejkrásnější historku jsem s ním zažil já. Měli jsme po nějakém natáčení v televizi, seděli v zahradní restauraci na Puchmajerově ulici, kde jsme zrovna dopili a zaplatili. Najednou jsme ucítili příšerný smrad. Blížila se k nám bezdomovkyně v dost zdevastovaném stavu, s vykotlanými zuby a řídkými vlasy. Načež povídá: „Kluci, nemáte nějaký drobásky?“ Já jí podle pravdy odpověděl: „Tak my jsme zrovna zaplatili, já dával tringelt, ovšem tady kolega...“ A Norbert poměrně nerad podal ženské vrácenou padesátikorunu. Jenže babě otrnulo: „Kluci, a nemáte nějaké cigarety?“ Já opět popravdě odpověděl: „Tak já sice nekouřím, ale kolega...“ A Bert už začal mírně pěnit, zachoval ale dekorum, klepl ze zadu do krabičky v domnění, že vyjde z paklu jen jedna cigareta. Jenže se jich vysunulo asi pět a bezdomovkyně je všechny sbalila. Dodala si odvalu a s úsměvem nadhodila: „Kluci, já bych se strašně chtěla milovat!“ A já zakončil: „Tak já jsem ženatý, ale tady kolega...“ Bert přímo vystřelil ze židle a s výkřikem

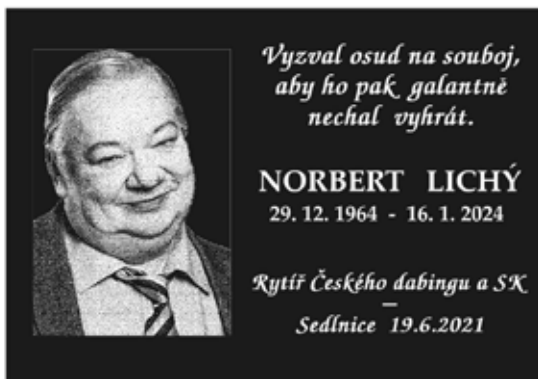

▲ Norbert Lichý a Michal Sedláček

„Pojď pryč!“ se vydal na útěk. Než jsem vstal, on už byl u katedrály Božského Spasitele. A pak že se neuměl rychle pohybovat...

Dalo by se vzpomínat ještě dlouho a možná by to vydalo na knížku. O Velikonoční neděli byla v Sedlnicích v aleji osobností u jeho třešinky

odhalena pamětní deska. Přestože on v humoru tvrdil, že by na ní jednou chtěl mít větu „Myslel jsem to dobře...“, zní jeho epitaf trochu jinak. Byl jsem k jeho sepsání vyzván coby jeho dlouholetý parták a přítel. Snad se mi to podařilo vystihnout co nejlépe: „Vyzval osud na souboj, aby ho pak galantně nechal vyhrát.“

OBSAH

Monika Horsáková Editorial	1
Martina Mertová Je veřejnost každý a nikdo?	2
Osamu Okamura Evropský význam galerie PLATO	6
Ilona Rozehnalová Mies van der Ostrava aneb Bauhaus končit nemusí	8
Desatero pro ostravský Bauhaus	24
Návrh časového harmonogramu pro Bauhaus 2024–2026	25
Romana Rosová a Martin Strakoš Vila Františka Grossmanna v Moravské Ostravě	26
Lukáš Gliniarczyk 100 let Velké Ostravy	34
Jiří Boháček a Miroslav Albrecht 130 let historie veřejné hromadné dopravy na Ostravsku	39
Antonín Dvořák Kam všude vedly koleje?	44
Pavel Moravčík Pamětní tabule tramvajové dráhy přes Nové Vítkovice	48
Pavel Vančát Ostrava v čase #1 – Petr Sikula a fotodatabáze dějin, architektury a urbanismu Ostravy v letech normalizace	50
Josef Moucha Pamětihodné ostravské vykopávky	54
Jiří Sedláček Myslel jsem to dobře...	56

KRÁSNÁ OSTRAVA

Vydal spolek Fiducia a okrašlovací spolek Za krásnou Ostravu v Ostravě 21. 6. 2024

Ročník XII., číslo 1

Redakce: Ilona Rozehnalová, Monika Horsáková

Graficky upravila a vysázela: Kristína Pupáková

Fotografie: Archiv města Ostravy, archiv okrašlovacího spolku Za krásnou Ostravu a spolku Fiducia, archiv městské galerie současného umění PLATO, Roman Polášek, Matěj Doležel, Zuzana Šrámková, Magdaléna Dušková, Martin Straka, archiv Ivy Tvrdé, Jan Vlček, sbírka Jiřího Boháčka, sbírka Antonína Dvořáka, archiv Petra Sikuly, Ondřej Durczak, Jan Chleboun, sbírka Zdeňka Wludyky, archiv Jiřího Sedláčka.

Bulletin připravujeme jako DIY aktivitu, na náklady spojené s tiskem se skládají členové a podporovatelé spolku. Děkujeme všem autorům, kteří publikují bez nároku na honorář.

Velmi bychom chtěli poděkovat především všem, kdo nám letos přispěli ve sbírce prostřednictvím portálu darujme.cz na tisk bulletinu pro rok 2024. **Přispívat můžete i nadále, a to opět prostřednictvím darovacího portálu darujme.cz, více najdete na našich stránkách www.klubfiducia.cz v sekci Podpořte nás.**

Děkujeme rovněž všem, kdo přispěli do kasičky ve Fiducii a kdo si bulletin kupují, a tím také přispívají na jeho vznik.

Partneři bulletinu:

Přední strana obálky: Roman Polášek: PLATO-Bauhaus

Zadní strana obálky: Komiks Václava Buchtelíka

ISSN 2788-0761 (Print) | ISSN 2788-077X (On-line)

